

การสมมาในวันพระลดลงมาก บางคนไม่ทำเลย เพราะว่าเศรษฐกิจรัดตัว ทั้งตัวทั้งเมียต้องออกจากบ้านเพื่อไปทำงาน ผู้ออกจากบ้านบ่อยและกลับคิด คือ สามีนอกเรื่องงานแล้วอาจจะเป็นกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น ประชุมประจำเดือน ประชุมเตรียมการทำบุญ หรือจัดงานด้านอื่นๆทำให้กลับบ้านคิด ภรรยาจึงนอนก่อน แต่ก่อนภรรยาต้อง “ ตื่นก่อนนอนหลัง ” จึงได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อไม่ได้สมมาบ่อยๆเข้า ก็เลยเลิกไปโดยปริยาย

การกราบสามีก่อนนอนก็เช่นกัน บางคนเอาปลายผมตัวเองเช็ดเท้าสามีในปัจจุบันเหลือน้อย แล้วจนแทบจะไม่มี จนจะเหลือแค่เพียงเรื่องเล่าที่เลิกไปก็ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปแล้ว

การกินข้าว แต่ก่อนต้องพร้อมกัน เมื่อทุกคนนั่งวงล้อมมาข้าวแล้วให้สามีเริ่มก่อนเดี๋ยวนี้ลดลง เพราะค่างมีหุระลูกก็รีบไปโรงเรียน สามีก็คิดหุระก็อนุญาติลูกเมียกินก่อน นานๆเข้าก็เลยถือเป็นเรื่องธรรมดาไป แต่ก็มีแบบเดิมให้เห็นอยู่ไม่มากการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมีมาประมาณ 30 ปีมาแล้ว อีกประการหนึ่งที่เปลี่ยนไป คือ เดิมนี้นี้มีความเจริญขึ้นมาก หญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งสามีภรรยาต่างมีบทบาทในครอบครัวเท่ากัน ช่วยกันทำมาหากินไม่มีใครขี้หย่อนกว่ากัน เช่น ทั้งสามีภรรยาต่างเป็นข้าราชการ แต่อย่างไรก็ตามภรรยาก็ยังให้ความนับถือสามีอยู่ ถึงแม้ลด พฤติกรรมบางอย่าง แต่ด้านอื่นยังไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การให้ความห่วงใย เอื้ออาทร ประณิบัติ ก็ยังมีเหมือนเดิม

บรรดาลูกๆทั้งหลายต้องให้ความเคารพพ่อแม่ ไม่กระด้างกระเดื่อง มีเช่นนั้นแล้ว “ มันละด้อยละลง ส้างกั้นมิหั้น ส้างเพงโท เจินลงเพงคิ่น ” (มันจะเลื่อม ทำกินไม่ก้าวหน้า สร้างสูงถึงศีรษะ ทะลายลงถึงคิ่น)

2. การสืบสายตระกูล ชาวผู้ไทยส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นหลักในการสืบสายตระกูล ในการสืบมรดกนั้นในอดีตก็นักจะให้ผู้ชาย เพราะถือว่าลูกผู้ชายต้องไปสมสร้างกับสามี บรรดาลูกชายคนที่จะได้มรดกมาก แบ่งเป็นดังนี้

1.ที่จะได้มากกว่าน้อง คือ “ อ้ายเอาสอง น้องเอาหนึ่ง ” เพราะมรดกต่างๆ เช่น ที่นา ถือว่าพี่เป็นคนช่วยพ่อทำมากกว่าน้อง นอกจากนี้พี่ยังเป็นคนเลี้ยงน้องด้วย

2.ผู้ที่รับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่มาช่วยได้มากกว่า ไม่ว่าจะเป็นพี่หรือเป็นน้อง ถ้าเป็นผู้ดูแลพ่อแม่จนพ่อแม่ตาย มรดกส่วนที่ยกไว้ของพ่อแม่ย่อมเป็นของผู้ที่เลี้ยงดูนั้น เพราะเลี้ยงดูพ่อแม่จน “ เหม็นกับเข่า เหม็นกับคัก ” และ “ ไร่เงินเอาะ เทาะงะเท ” (ใช้เงินจัดการศพ จนขอคเกลี้ยงกระเป๋) แต่ก็เหมือนกันที่พ่อแม่ให้ลูกสาวเป็นผู้มาเลี้ยงดูคน หรือไปอยู่กับลูกสาว ลูกสาวรับภาระในการเลี้ยงดู ลักษณะนี้ลูกสาวย่อมได้มรดกมากกว่า (แต่จำนวนพ่อแม่ที่อยู่กับลูกชายมีมากกว่าอยู่กับลูกสาว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) มีการให้มรดกแก่ลูกสาวอีกวิธีหนึ่ง คือ การ “ กวาล้าชาย ” (กล่าวเอาว่าเป็นลูกชาย) คือ

ในกรณีที่ลูกสาวแต่งงานออกเรือนไปอยู่กับสามีแล้วเกิดตกทุกข์ได้ยากสิ้นไร้ไม้ตอก ผู้เป็นพ่อก็เอามา “การล่าชาย” ให้รับมรดกได้ “การการล่าชาย” นั้นจะกล่าวตอนมีหญิงสาวที่มีนามสกุลเดียวกันกับพ่อ (คือ พี่น้อง ลูกหลานของพ่อ) แต่งงานก็จะกล่าวในงานแต่งงาน โดยแจกไม้ขีดไฟให้ “ทำป้ายทำน้อง” (ผู้เฒ่าผู้แก่ฝ่ายพ่อ) และบรรดาแขกทั้งหลาย แล้วประกาศให้ทราบว่า “นาง... ค่อยไปนี้จะกล่าวถือว่าเสมือนเป็นลูกชาย... ให้ญาติพี่น้องรับทราบไว้” เมื่อกล่าวแล้ว นาง... ก็มีสิทธิรับมรดกจากพ่อและนางคนเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วหันมาใช้นามสกุลของพ่อก็มี ในปัจจุบันนี้การสืบสายตระกูลสืบมรดก ลูกทุกคนมีสิทธิได้รับแบ่งเท่าเทียมกันแต่จะยกไว้ “พูดพ่อแม่” (ส่วนของพ่อแม่) ไว้ให้ผู้ที่เลี้ยงพ่อแม่จนตาย

ชนาครรอบครัว ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อนยังไม่มีการวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ่ บางครอบครัวมีลูกถึง 10-12 คน ใครมีลูกมากยิ่งดีจะได้ “กินแรง” (กินแรง) ลูกคือ จะมีผู้มาเลี้ยงดู เวลาที่มีการแต่งงานจะมีการให้พรว่าสาวว่า “...เฮ้อได้ดูแลบ้านเฮ้อได้หลาน เข้มแข็ง...” (ให้ลูกเข้มแข็ง ให้ได้หลานเข้มแข็ง) แต่ในปัจจุบันทนกระแสกดดันทางเศรษฐกิจไม่ไหว เมื่อมีการรณรงค์การคุมกำเนิด จึงมีการคุมจำนวนลูกให้ได้ตามต้องการ บางครอบครัวก็มีลูก 2 คน บางครอบครัวก็มีแค่คนเดียว

ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย ในสมัยก่อน 30 ปีมาแล้ว ผู้ที่แต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่หรือพ่อตาแม่ยายเสียก่อน ชั่วระยะ 2-3 ปี แล้วจึงค่อยแยกครอบครัวออก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเอง คือ พ่อแต่งงานอยู่กับพ่อแม่ชั่วระยะเดียวเดียวก็ออกไปนั้น จะแยกกล่าวดังนี้

ลูกชาย ในสมัยก่อนนั้นการหาเงินทองยังไม่คล่องเหมือนทุกวันนี้ รัฐบาลางสวน หรือค่านาหรืองานอื่นๆ ก็เพียงวันละ 5 บาท ดังนั้นเมื่อลูกชายแต่งงานแล้วต้องอาศัยอยู่กับพ่อเสียก่อน เพราะต้องพึ่งพ่อแทบทุกอย่าง เงินทองก็ยังไม่มียอดอาศัยพ่อแม่ เวลาที่จะออกเรือนแยกไปไม่แน่นอน หากน้องชายแต่งงานเร็ว พี่ชายก็จะแยกเรือนออกไปเร็ว เดียวนี้เปลี่ยนไป ความเจริญเข้ามาแนวทางหาเงินมีมาก ลูกชายก็เลยหาเงินเอง (บางที่พ่อแม่ได้อาศัยลูกชั่ว) สร้างฐานะได้ไว จึงแยกครอบครัวได้ไว

ลูกเขย ไม่มีความจำเป็นแล้วไม่มีใครอยากจะ “ซุพ่อเฒ่า” เลย เพราะทุกข์ยากทั้งกายและใจสำหรับทุกอริยาบท คือ “กะลา” หลายอย่าง ทำงานสารพัด จนมีคำพูดว่า “เล็กอยู่เหินว่าเขย” (เล็กอยู่เรือนเรียกว่า พร้า ซ้ำอยู่เรือนเรียกว่า เขย) เสมือนว่าเขยคือข้าคนหนึ่งในเรือน ความทุกข์ยากของเขยขุพรรณหาไว้เป็นอนุอาธิสถาน ดังนี้

“เป็นเขยนี้ทุกข์ยากหัวใจ

เห็ดแนวไคย่านแค่พื้นว่า

(ทำอะไรกลัวแค่ท่านว่า)

สถานกะด่ากะดั่งกะเบี๊ยน

อยู่ในเรือนมูมูบมูม้าย (อยู่ในเรือนแบบเจียมตัว ก้มหน้าอยู่)

บ่ว่าฮ้ายมันแม่นฮีหลี (ไม่ได้ใส่ความ เพราะมันเป็นความจริง)

แต่หัวทีเกินอุกเกินอั่ง (ในหัวคิดมีแต่ความกตัญญู)

นั่งบ่อนไคฮ่านแต่ผิคแม่เผ่า (นั่งตรงไหนกลัวแต่ผิคแม่ชาย)

ขวมือกะบ่คิง (20 วันก็ไปไหวคิง (อยู่อย่างเจียมตัว))

เลิงบากยามกินข้าวสองสามคำกะหัดอ้ม (ยามกินข้าว 2-3 คำก็อ้ม)

จิมอันนั้นอันนี้หนีจ้อยบ่อยู่คน (จิมด้วยนั้นด้วยนี้หนีไปไม่อยู่นาน)

ฝูงหมู่คนกินข้าวกันก็เหลียวเบ็ง (ฝูงหมู่คนกินข้าวด้วยกันก็เหลียวดู)

ส่งบากข้มบากแถมแนมเจ้าว่าจิงไค (ส่งข้มเป็นนัยๆว่าเจ้าเขยเป็นอย่างไรท่วงทีละอายหรือเปล่า)

สมัยก่อนเขยจะต้องจำใจอยู่ เขยขู่ว่าทุกซักราบมาขอ “ ขู ” พ่อตานี้มีโอกาสได้ออกเรือนต่างหาก คือ เมื่อตั้งตัวได้ก็ขอลาออกเรือนไปเลย (หมายถึถึงว่า 2-3 ปีจึงออก) แต่ประเภทที่พ่อตามีลูกคนเคียวเป็นลูกสาว หรือมีลูกสาวเคียว ลูกชายออกเรือนไปอยู่ต่างหาก พ่อตาต้องการให้ลูกเขยมาเลี้ยงจึงให้มาเป็นเขย ประเภทนี้ต้องอยู่กับพ่อตาแม่เขยตลอดไป ถ้าพ่อตาไม่ให้ออกเรือนก็ต้องขูตลอดไป จนพ่อตาแม่เขยเสียชีวิตแต่ก็คุ้มเพราะมรดกพ่อตาเขยจะเป็นผู้ได้มากกว่า

ในปัจจุบันนี้เขยประเภทที่ออกเรือนได้ จะออกเรือนเร็วกว่าอดีต เพราะความเจริญก้าวหน้ามาถึง การหาเงินหาทองเพื่อสร้างฐานะได้เร็วกว่าดังได้กล่าวมาแล้ว ถึงแม้จะมีกรรขูพ่อเผ่า พ่อเผ่าก็หัวสมัยใหม่พยายามทำให้ลูกเขยอยู่อย่างสบายใจเป็นกันเอง แต่อยู่ในกรอบครวัของสังคมทั่วไปสำหรับยึดสำคัญก็ยังปฏิบัติอยู่ เช่น ห้ามกระทำบางอย่างบนบ้านพ่อตา เช่น ถีบพรว้า จักพิกพรว้า คิด สี ดี เป่า ร้อง รำ ทำเพลง จับมือถือแขนน้องสาวภรรยาขังห้ามทุกกาลเทศะ

การรักษาโรค ในอดีตการแพทย์การสาธารณสุขยังไม่เจริญ ยังไม่กว้างขวาง ชาวผู้ไทยเมื่อเจ็บป่วยก็ทำการรักษาเยียวยาตามมิตามเกิด ตามความเชื่อ หรือตามความรู้ทางด้านสมุนไพร การรักษาด้วยสมุนไพรนี้อาศัยความรู้และประสบการณ์ของบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา บางคนมีความรู้มากใน

ด้านสมุนไพรรักษาโรค จนสามารถประกอบอาชีพรักษาโรคด้วยสมุนไพรได้ ผู้ไทยเรียกว่า “ หมอสะ
ไม้ ” (หมอรากไม้) และยังมีหมอเฉพาะโรคด้วย เช่น หมอกระดูก หมอหมากรักไม้ (รักษาผู้ที่ไข้หมากรัก
ไม้) เป็นต้น

วัสดุและแหล่งที่มา วัสดุที่เป็นพืชต่างๆและบางอย่างก็ได้จากสัตว์ ซึ่งหาได้จากป่าและ ภูเขา
ใกล้บ้านนั่นเอง

การใช้ ด้วยสมุนไพรที่ได้จากพืชมีการใช้ไม่เหมือนกัน บางชนิดใช้ราก บางชนิดใช้ลำต้น บาง
ชนิดใช้ทั้งราก ลำต้น ใบ ดอก ผล และวิธีใช้ก็มีทั้งต้ม แช่น้ำ ผน อบ ดม ทา แล้วแต่โรคและแล้ว
แต่สมุนไพร

ความเชื่อเรื่องการรักษาโรค หมอรักษาโรคในอดีตนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องของกระบวนการ
รักษาหรือฮีดคลองอยู่ ถ้าผิคลีคแล้วจะรักษาไม่หาย แต่หมอจะพูดว่า “ ผิดครู ผิดคาช ” คำว่า “ คาช
หรือคำขกครู ” ซึ่งจะขอแยกกล่าวกระบวนการดังนี้

1. การไปหาหมอลังคังมีดอกไม้มื่นคู้ คือ ดอกไม้ 1 คู้ เทียน 1 คู้ ไปหาอย่างกิลลักษณะ
จนถึงบ้าน ชกวันจ่าเป็นจริงๆพบกันที่กลางบ้านก็พากันที่กลางบ้านเลขก็ได้ แต่คังมี
ดอกไม้เทียนคู้ดังกล่าว
2. ผ้าผู้ไวยคังแต่งคาช จำนวนเงินใส่ในคาชตามทีหมอบอก เงินใส่คาชนี้จะเกิดทีครู
บอกไม่ได้ เช่น 6 สลิก 12 บาท เป็นต้น ส่วนคำปวยการของหมอนั้นแล้วแต่ผ้าผู้ไวย
จะให้ คำปวยการผู้ไทยเรียกว่า “ คำเชิงคิน ” (คำเชิงคิน) และหมอรากไม้ทุกคนมัก
จะมีมนต์ในการรักษาคัว
3. รือคาช จะรืออยู่ 3 กรณิ คือ คนไข้หาย คนไข้ไม่หาย คนไข้คาชก็รือได้
4. เครื่องยาบางอย่างมีชื่อ “ สะล้า ” อยู่คังแต่การไปหา การใช้ เช่น น้ำมันจาห้านมญิง
และคัง การคั่นน้ำมันงาคังให้ผู้ชหา เมื่อนำไปใช้ก็คังเก็บไว้ให้ลี้ไม่ให้ผู้หญิง
ไปถูกคังหมอเช่นนั้นแล้วมันจะไม่ขลัง

ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เป็นหมอรากไม้หายากแล้ว เนื่องจากการสาธารณสุขและโรงพยาบาลได้แผ่
กว้างออกไปถึงชนบท ผู้ป่วยเป็นไข้จะไปโรงพยาบาล จะมีก็เพียงผู้ที่รู้เกี่ยวกับสมุนไพรรากไม้บาง
อย่าง และหาคัมคัมเป็นเครื่องคัมเพื่อสุขภาพเท่านั้น

หมอเป่า หมอทรง หมอธรรม ในกลุ่มชาวผู้ไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏมีผู้มีอาชีพแพทย์แผนโบราณโดยเฉพาะ มีเพียงผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพร รากไม้ รากยา พืชช่วยเยียวยาผู้เจ็บไข้ได้ป่วยแล้วได้ค่าตอบแทนเล็กน้อยๆพอเป็นสินน้ำใจ ถ้าทางฝ่ายคนไข้ไม่มีเงินก็รักษาฟรีเอาที่เอาน้องไว้

ในอดีตยังมีหมออีกประเภทหนึ่งที่รักษาคคนไข้ด้วยการใช้คาถาเป่า (เรียกว่า หมอเป่า) คนป่วยเป็นไข้ คัดคันไม้ ควางขน แข็งหักขามวมซ้ำ หมอกก็ใช้คาถาเป่าได้ (ส่วนจะหายจริงเพราะคาถาเป่าหรือไม่มันไม่ขอยืนยัน) ซึ่งชาวบ้านในอดีตมักจะไปหาหมอมานี้เป่า ในเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยในสมัยอดีตมักจะขอให้ผี ที่ถูกไล่ความบ่อยที่สุด คือ ผีปอบ และผีป่า

ผีปอบ คือ คนที่เรียนคาถาประเภทเร้งงานวิชา และ “ กระล้า ” ถือปฏิบัติตามที่ครูบอกไม่ได้ เมื่อเป็นปอบแล้วจะมีวิญญาณสิงสถิตอยู่ในตัวคนนั้น และเป็นวิญญาณร้ายที่ออกหากินคน ผู้ที่ถูกกินจะป่วยลง เมื่อหาหมอเป่าคนป่วยก็จะเพ้อออกมาว่าเป็นผู้ใดมาเข้า การที่คนป่วยเพ้อออกมาผู้ไทยเรียกว่า “ เอาะป๊ะ ” (ออกปาก) หมอเป่าก็จะใช้คาถาเป่าคุณจนปอบยอมออกจากร่าง เมื่อปอบออกจากร่างแล้วคนไข้ลุกขึ้นนั่งเดินได้ ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ป่วยนอนจมอยู่ไปไหนมาไหนไม่ได้

ผีป่า เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ในป่า คันไม้ใหญ่ ถ้าคนไปทำผิด เช่น ไปตัดไม้หรือไปควนบ่อน้ำในแหล่งน้ำซับกลางป่า หรือของป่าบางอย่าง หรือไป “ ปากเสียงก้องร้องเสียงดัง ” ผีป่าก็จะเข้าถ้ำร้างทำให้เป็นไข้ได้ป่วย หรือบางทีเห็นหญิงสาวสวยผีป่ารักก็เข้ามาทับร่างได้เหมือนกัน อาการป่วยก็เหมือนผีปอบ แต่หมอเป่าคนไข้เพื่อไปทางป่าว่าอยู่ที่นั่นคันไม้คันหญ่นหาน้ำนี้ “ พวกสุไปร้อบ้านกู ” (คัดคันไม้) เป็นคัน หมอกก็จะคุณจนออกเช่นกัน

หมอทรง เป็นหมอที่ทำพิธีอัญเชิญวิญญาณต่างๆตามที่ผู้มาหาบอก เพื่อให้เจ้าร่างหมอทรงแล้วจะได้บอกกล่าวเรื่องราวระหว่างวิญญาณกับผู้มาหาหมอ

หมอธรรม เป็นหมอที่นั่งทรงทางในเพื่อดูดวงชะตา หรือสิ่งที่มากระทำต่อคนใดคนหนึ่งที่มาหาหมอ หรือไล่เลขไล่ยาม ผู้ไทยเรียกว่า “ นั่งธรรม ” หมอธรรมจะเป็นสื่อระหว่างวิญญาณกับคนคล้ายหมอทรง แต่ไม่มีพิธีสลับซับซ้อนเท่าหมอทรง

การเหยา เป็นพิธีกรรมในการรักษาคคนป่วยตามความเชื่อของคนอีสาน ไม่เฉพาะแต่แต่ผู้ไทย ชาวอีสานเชื่อว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็เนื่องมาจากถูกผีกระทำ อาจจะเป็น ผีคง ผีป่า ผีแดน ผีปอบ ผีป่า ผีบรรพบุรุษ (อีสานว่า ผีเจื้อ) หรือถูกคุณไสย ผู้ที่เก่งกล้าสามารถในการขจัดปัดเป่าความเจ็บความไข้ออกไปได้ คือ หมอเหยา และหมอเป่า หมอเหยากับหมอเป่านี้ต่างกัน คือ หมอเป่าจะใช้

คาถาเป่าขับไล่ผีให้ออกเลย แต่หมอเขาใช้ไม้รวก คือ พูคาหวานล้อมด้วยถ้อยคำอ่อนหวานและเป็นทำนองเขา (คล้ายลำ)

ประวัติศาสตร์จังหวัดอำนาจเจริญ

เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๗ เจ้าพระพรหมวรราชสุริยวงศ์ เจ้าเมืองอุบลราชธานี คนที่ ๒ มีใบบอกลงไปกราบทูลพระกรุณา พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ขอพระราชทานตั้งบ้านโคกก่ง กงพะเนียง (ปัจจุบันเป็นตำบลอยู่ในการปกครองของอำเภอชานุมาน) เป็นเมืองเขมราฐธานี พระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรงกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านโคกก่งกงพะเนียง เป็นเมืองเขมราฐธานี ตามที่พระพรหมวรราชสุริยวงศ์ กราบทูล และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า และให้อุปฮาดกำ บุดรชาคนโตของพระวอจากเมืองอุบลราชธานี มาเป็นเจ้าเมืองเขมราฐ (ที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านคำแห้ว เมืองเก่า อำเภอชานุมาน) ได้รับสถาปนาเป็นพระเทพวงศา (กำ)

ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๓๖๕ เกิดศึกระหว่างกรุงเทพฯ กับกองทัพเจ้าอนุวงศ์ เจ้านครจำปาศักดิ์ ได้ยกทัพยึดเมืองเขมราฐ ขอให้พระเทพวงศา (กำ) เข้าเป็นพวกด้วย แต่พระเทพวงศาไม่ยอมจึงถูกประหารชีวิตพระเทพวงศา (กำ) มีบุตรชาย ๓ คน คือ พระเทพวงศา (บุญเฮ้า) คนที่ ๓ ท้าวแดง มียศเป็นพระกำจันสุรงค์ ให้เป็นเจ้าเมืองวารินชำราบ พระเทพวงศา (บุญจันทร์) มีบุตรชายคนที่ ๒ คือ ท้าวบุญสิงห์ และท้าวบุญชัย ต่อมา ท้าวบุญสิงห์ได้เป็นเจ้าเมืองเขมราฐ มียศเป็นพระเทพวงศา (บุญสิงห์) มีบุตรชาย ๒ คน คือ ท้าวเสื่อและท้าวพ่วง ซึ่งได้รับยศเป็น ท้าวจันทบูรหรือจันทบูร มาในปีพุทธศักราช ๒๔๐๑ ได้กราบบังคมทูลขอรุณะบ้านค้อใหญ่ (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอสิรินธร) ขึ้นเป็นเมืองอำนาจเจริญ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อักรุณะบ้านค้อใหญ่ขึ้นเป็นเมืองให้ชื่อว่า “เมืองอำนาจเจริญ” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๐ และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจันทบูร (เสื่อ) มียศเป็นพระอมรอำนาจ (ต้นสกุลอมรสิน) ดังปรากฏตราสารตั้งเจ้าเมืองอำนาจเจริญ ดังนี้

“สารตราเจ้าพระยาจักรี ศรีอภัยพิทักษ์ สมุหนายก อรรคมหาเสนาบดี อภัยภักดีปราชญ์มาตัง พระเทพวงศา พระอุปราช ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองเขมราฐธานี” ด้วยพระราชโองการครุสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า เจ้าพระยาภิรมย์ภักดีมหาพิชัยสมุหนายก กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ท้าวจันทบูรเป็นนายกอง ตั้งอยู่บ้านค้อบ้านหม้อ แขวงเมืองเขมราฐธานี มีจำนวนคน พระสงฆ์ สามเณร ๑๒๓ คน คนชรา-คนพิการ ๑๑๕ ท้าวเพี้ยจำบ้าน ๒๑๔ คน ชายฉกรรจ์ ๕๑๘ คน ข้าพระ ๑๖ คน ทาส ๒๒ คน รวม ๑,๑๑๗ คน รับผูกถวายเงินแทนผลเร็ว เป็นหลวงปีละ ๕๓ หมบ เมื่อถึงกำหนดปี ให้ส่งผลเร็วไปให้ครบจำนวน บ้านค้อ บ้านหม้อ มีไร่นา ที่ทำกินกว้างขวาง แต่บ้านค้อบ้านหม้อเดินทางไปเขมราฐธานี ใช้เวลาถึง ๓ คืน เจ้าเมืองเพี้ย ขึ้นลงไปมาเป็นที่พักอาศัยไม่ขาด เมื่อปีมะโรง อัฐศก ได้มีหนังสือขึ้นไปปรึกษาพระเทพวงศา พระอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองเขมราฐธานี มีใบบอกให้ราชบุตรพาท้าวจันทบูร นายกอง ท้าวเพี้ย ขอลงมารับราชทาน ตั้งบ้านหม้อ

เป็นเมือง โดยขอให้ท้าวจันทบูร เป็นเจ้าเมือง ท้าวสีหาราช เป็นราชวงศ์ ท้าวสุริโย เป็นราชบุตร ทำราชการขึ้นกับเมืองเขมราฐธานี แล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จึงทรงพระราชดำรัสว่า...

“ผู้คนและไพร่พลเมืองมีมาก ควรตั้งเป็นเมืองได้ ครั้นจะสมัครอยู่ไหนก็ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จักแจ้งตั้งเป็นเมือง ทำราชการขึ้นกับเมืองขึ้นนั้น ทัวไปทุกบ้านทุกเมือง”

ซึ่งเจ้าพระยาธิบดีกรมดินทรมหาภักดาณมิตร ที่สมุหนายกปรึกษา พระเทพวงศา พระอุปราชราชวงศ์ราช บุตร จึงเห็นพ้องต้องกันพร้อมยกฐานะบ้านหม้อขึ้นเป็นเมือง ขอท้าวจันทบูร เป็นเจ้าเมือง ท้าวบุตร เป็นอุปฮาด ท้าวสีหาราช เป็นราชวงศ์ ท้าวสุริโย เป็นราชบุตร ทำราชการขึ้นกับพระเทพวงศา เจ้า เมืองเขมราฐนั้นชอบแล้ว ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชทานนามสัญญาบัตร ประทับตรา พระบรมราชโองการ ตั้งท้าวจันทบูร เป็นพระอมรอำนาจอ เจ้าเมือง พระราชทานถาดหมาก คนโท ถิ่น สัรับหนึ่ง สัปทนแพรคันหนึ่ง เสื้อเข็มขาวริ้วดอกคังหนึ่ง แพรสีทับทิม ดิขลึงค์หนึ่ง ผ้า ส่วนวิลาสผืนหนึ่ง แพรหงอนไกล่ลายผืนหนึ่ง ผ้าชิงปุมผืนหนึ่ง เป็นเครื่องยศฐานาศักดิ์ ขึ้นรักษาเมือง ทำราชการขึ้นกับเมืองเขมราฐธานีสืบไป และท้าวจันทบูร ผู้เป็นพระอมรอำนาจอ พึงบังคับบัญชา พระเทพวงศา อุปราชราชวงศ์ ราชบุตร เมืองเขมราฐธานี ให้ท้าวอุปราชราชวงศ์ ท้าวราชบุตร เมือง อำนาจเจริญ พึงบังคับบัญชา ท้าวจันทบูร ผู้เป็นอมรอำนาจอ เจ้าเมืองอำนาจเจริญ แต่ที่ขอบด้วยราช การอย่าให้ถือว่าแต่ก่อนอยู่ได้บังคับบัญชาพระเทพวงศา เดียวนี้โดยแยกออกเป็นเมืองแล้ว อย่าได้ขัด แแย้งต่อเมืองใหญ่ ฝ่ายพระเทพวงศา ก็อย่าอิงฉาพขามาทถือเป็นเมืองเขาเมืองเรา มีราชการเมืองมาก็ให้ ประณีประนอม ช่วยเหลือราชการให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่าถือเปรียบแ่งแย่งให้เสียราชการได้ อนึ่งเมืองอำนาจเจริญเป็นเมืองที่คังใหม่ เจ้าเมืองอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ยังไม่รู้กฎหมาย แบบ อย่าง ขนบธรรมเนียมให้พระเทพวงศา ว่ากล่าวสั่งสอนพระอมรอำนาจอประพฤติแต่ที่ควรที่ควร ฯลฯ ให้พระอมรอำนาจอ เจ้าเมือง พร้อมอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ย ไปพร้อมด้วยพระเทพวงศา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองเขมราฐธานี ณ อุโบสถพระวิหารเมืองเขมราฐธานี กราบบังคมทูลสด ธานุสัจด์ถวายค่อได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รับพระราชทานน้ำทิพย์มัจ ฆา ปีละ ๒ ครั้ง ขนบธรรมเนียมสืบไป “หนังสือมา ณ วันอังคาร ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ จุลศักราช ๑๒๒๐ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๐+”

เมืองอำนาจเจริญ จึงได้รับการสถาปนาเป็นเมือง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยขึ้นการบังคับบัญชาของ เจ้าเมืองเขมราฐธานี โดยมีท้าวจันทบูร (เสือ) มีพระอมรอำนาจอ ซึ่งเป็นบุตรชายของพระเทพวงศา (ท้าวบุญสิงห์) เจ้าเมืองเขมราฐธานี ซึ่งเป็นหลานเจ้าพระวอ เจ้าเมืองอุบลราชธานี เป็นเจ้าเมือง อำนาจเจริญคนแรก นับว่าเมืองอำนาจเจริญ เป็นเชื้อสายของเจ้าพระวอพระตาโดยตรง ต่อมา ในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เป็นเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง โดยการปฏิรูปการปก ครอง ให้เข้าสู่ระบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบยุโรปตามแบบสากล เป็นเทศาภิบาล เมื่อพุทธ ศักราช ๒๔๒๘ ถึง ๒๔๔๕ โดยยกเลิกการปกครองแบบเดิมที่ให้มีเจ้าเมือง พระอุปราช ราชวงศ์ และราชบุตร ที่เรียกว่า อาญาสี่

อาญาสี่ หรือ อาษญาสี่ เป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุด ในหัวเมืองมี ๔ ตำแหน่ง

๑. เจ้าเมือง เป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดในการตั้งการบ้านเมืองทั้งปวง แต่ถ้าเป็นเมืองขึ้นเมืองใหญ่ เจ้าเมืองไม่มีอำนาจตัดสินใจประหารชีวิตผู้ร้ายอุกฉกรรจ์ และไม่มีอำนาจถอดถอน กรรมการเมืองผู้ใหญ่ (อุปราช ราชวงศ์ ราชบุตร) ต้องฟังคำสั่งจากเมืองใหญ่ หรือแล้วแต่ พระมหากษัตริย์จะมีพระกระแสรับสั่ง

๒. อุปราช หรือ อุปฮาด มีหน้าที่ทำการแทนเจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองไม่อยู่ หรืออยู่แต่ไม่สามารถว่าราชการได้ อุปฮาดจะเป็นผู้ทำการแทนทั้งสิ้น

๓. ราชวงศ์ มีหน้าที่เกี่ยวกับอรรถคดี คัดสินชำระความในการปกครองทั่วไป ราชวงศ์มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งอุปราช และเป็นผู้รวบรวมสรรพบัญชี ส่วนอากร เป็นต้น

๔. ราชบุตร มีหน้าที่ควบคุมเก็บรักษาผลประโยชน์ของเมือง ราชบุตร แปลว่า บุตรเจ้าเมือง แต่ความจริงแล้ว ไม่จะเป็นต้องเชื้อพระวงศ์ของเจ้าเมืองเสมอไป แต่อาจเป็นผู้มีความรู้สามารถในการราชการที่พระเจ้าแผ่นดิน ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งราชบุตรก็ยังคงเรียกว่า “ราชบุตร”

ตำแหน่งอาญาสี่นี้เป็นเมืองหลักหรือเมืองที่ขึ้นกับเมืองใหญ่ เรียกว่า เจ้าเมือง อัครวงศ์ และอัครบุตร เมืองเจริญขึ้นมีผู้คนมากก็จะได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น เช่น เมืองมหาสารคาม ได้เลื่อนตำแหน่งอาญาสี่

ในปีพุทธศักราช ๒๔๑๑ คือ อัครฮาด เป็น อุปฮาด อัครวงศ์ และอัครบุตร เป็นราชบุตร

ตำแหน่งสำหรับหมู่บ้านมี ๔ ตำแหน่ง ซึ่งเทียบได้เป็นตำแหน่งของการปกครอง ในปัจจุบัน

ท้าวฝ่าย เทียบกับ ตำแหน่งนายอำเภอ

คามแสน เทียบกับ ตำแหน่งกำนัน

พ่อบ้าน หรือ นายบ้าน เทียบกับ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

จำบ้าน เทียบกับ ตำแหน่งสารวัตรหมู่บ้าน หรือสารวัตรตำบล

นับแต่ปี พุทธศักราช ๒๔๒๕ ถึง พุทธศักราช ๒๔๕๕ ได้ยกเลิกการปกครองแบบเก่า คือ ขกเล็ก

ตำแหน่งอาญาสี่สืบสกุล ในการเป็นเจ้าเมืองนั้นเสีย จัดให้ข้าราชการจากราชสำนัก ในกรุงเทพ ฯ

มาปกครอง เปลี่ยนชื่อตำแหน่งผู้ปกครอง จากเจ้าเมือง มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองแทนและปรับปรุงการปกครอง

หัวเมืองมณฑลอีสาน จึงยุบเมืองเล็กเมืองน้อยรวมเป็นเมืองใหญ่ ยุบเมืองเป็นอำเภอ เช่นเมือง

เขมราฐธานี เมืองยศ (ยโสธร) เมืองฟ้าหยาด (มหาชนะชัย) เมืองอุบล

(คำเขื่อนแก้ว) เมืองขุขันธ์ (ตระการพืชผล) เมืองอำนาจเจริญ ไปขึ้นการปกครองกับจังหวัด

อุบลราชธานี ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา อำเภออำนาจเจริญจึงได้แต่งตั้งนายอำเภอปกครอง

นายอำเภอคนแรก คือ รองอำมาตย์โทหลวงอนเณกอำนาจ (เปี้ย สุวรรณภู) พุทธศักราช

๒๔๕๕ - ๒๔๕๘ ต่อมาประมาณ พุทธศักราช ๒๔๕๘ ย้ายจากที่เดิม (บ้านคือ บ้านอำนาจ อำเภอ

ลืออำนาจในปัจจุบัน) มาตั้ง ณ ตำบลทุ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองในปัจจุบัน ตามคำแนะนำของพระยาสุนทร

พิพิธ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเลขาณมณฑลอีสาน ได้เดินทางมาตรวจราชการโดยใช้เกวียนเป็น

พหุนะ มีความเห็นว่าหากย้ายอำเภอมาตั้งใหม่ที่บ้านบุง ซึ่งเป็นชุมชนและชุมทางที่แยก ระหว่างเมือง
อุบล – มุกดาหาร และเมืองเขมราฐ – เมืองยศ (ยโสธร) โดยคาดว่าจะมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปใน
อนาคต โดยชื่อว่าอำเภอบุง (เสนอแนะย้ายพร้อมกับอำเภอเดชอุดม) ย้ายจากเมืองขุขันธ์ (ศรีสะเกษ)
มาขึ้นกับจังหวัดอุบลราชธานี โดยยุบเมืองอำนาจเจริญเป็นตำบล ชื่อว่าตำบลอำนาจเจริญ ซึ่งชาวบ้าน
ชอบเรียกว่า เมืองอำนาจน้อย อยู่ในเขตท้องที่อำเภอสิรินธรในปัจจุบัน ต่อมาในปี พุทธศักราช
๒๔๘๒ จึงเปลี่ยนชื่อของอำเภอบุง เป็นอำเภออำนาจเจริญ ขึ้นปกครองกับจังหวัดอุบลราชธานี
ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งอำนาจเจริญ พุทธศักราช ๒๕๑๖ ซึ่งมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๑
ธันวาคม ๒๕๑๖ ตรงกับวันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกา ยกฐานะอำเภออำนาจเจริญ เป็น
จังหวัดอำนาจเจริญ โดยให้แยกอำเภออำนาจเจริญ อำเภอนามน อำเภอปทุมราชวงศา อำเภอพนม
อำเภอหัวตะพาน อำเภอเสนางคนิคม และกิ่งอำเภอสิรินธร (ปัจจุบันอำเภอสิรินธร) รวม ๖
อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ โดยแยกออกจากการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี รวมกันขึ้น เป็นจังหวัด
อำนาจเจริญ (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๕-๕-๖ เล่ม ๑๑๐ ตอนที่ ๑๒๕ ลงวันที่ ๒
กันยายน ๒๕๑๖)

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดอำนาจเจริญเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอยู่ห่างจาก
กรุงเทพมหานคร ทางรถยนต์ประมาณ 568 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,161.248 ตารางกิโลเมตรหรือ
ประมาณ 1,975,780 ไร่ โดยมีอำเภอนามน มีพื้นที่มากที่สุดคือ 641.92 ตารางกิโลเมตร และ
อำเภอสิรินธรมีพื้นที่น้อยที่สุด 20,967 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองนกา จังหวัดยโสธร

และอำเภอนาคู จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเขมราฐ, อำเภออุบลรัตน์, และอำเภอศรีสะเกษ จังหวัด
อุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอโขงเจียม และอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอป่าดัว และอำเภอเมืองนกา จังหวัดยโสธร

จำนวนประชากร

จังหวัดอำนาจเจริญมีประชากร 368,856 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2549) 87,710
ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 4.20 คน เฉลี่ยความหนาแน่น 116.65 คน ต่อ ตารางกิโลเมตร ประชา
กรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน อำเภอเมืองอำนาจเจริญ โครงสร้างประชากรเป็นชาวไทย
อีสาน มีเชื้อสายจีน เชื้อสายลาวและเชื้อสายเวียดนามอยู่เล็กน้อย จำนวนดังนี้

ประชากรวัยเด็ก 104,241 คน

ประชากรวัยแรงงาน 190,446 คน (ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม)

ประชากรวัยสูงอายุ 74,169 คน

แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดอำนาจเจริญ

จังหวัดอำนาจเจริญมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมากมายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ

พระมงคลมิ่งเมือง (พระใหญ่)

เป็นที่สำคัญคู่บ้านคู่เมือง ตั้งอยู่ที่พุทธอุทยาน ถนนชยางกูร อำเภอเมือง มีพุทธลักษณะตามอิทธิพลด้านศิลปะอินเดียเหนือแล้ววันปาละ ซึ่งได้แผ่อิทธิพลด้านศิลปะมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 13-16 เป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย หน้าตัก 11 เมตร ส่วนสูงวัดจากพื้นดินระดับต่ำสุดถึงยอดเปลว 20 เมตร โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กโดยตลอด ล้วนออกแบบปูนด้วยกระเบื้องโมเสคสีทอง การก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ วันที่ 31 มีนาคม 2508 เชื่อกันว่าพระมงคลมิ่งเมืองเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีประชาชนทั้งชาวอำนาจเจริญและจังหวัดใกล้เคียงให้ความเคารพและกราบไหว้บูชาทุกปี ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (วันมาฆบูชา) ชาวบ้านจะจัดงานนมัสการ พระมงคลมิ่งเมืองและถือได้ว่าเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดอำนาจเจริญที่ถือปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีการแสดง แสง สี เสียง ค่านามเมืองอำนาจเจริญเป็นประจำทุกปี

วัดถ้ำแสงเพชร

“วัดถ้ำแสงเพชร หรือศาลาพันห้องเป็นศาลาอยู่ยอดเขาสูงทิศเหนือ มีถ้ำขนาดใหญ่ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปสวยงาม” ค่อมเมื่อปี พ.ศ. 2511 หลวงปู่ชา (วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี) ได้มาหานักบวชเพื่อธรรมที่ถ้ำพระใหญ่ 5 คืบ ถ้ำแสงเพชร เป็นสำนักสงฆ์ซึ่งเป็นสาขาของวัดหนองป่าพง มีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มากมาย มีการคัดถนนทางลาดยางมาตั้งมหาวิทยาลัย กว้าง 28 เมตร ยาว 60 เมตร โยพื้นที่ล่างเป็นแท่งน้ำฝนไว้ใช้หน้าแล้งและทำให้วิหารมีบรรยากาศเย็น ช่างมหาวิทยาลัยมีพระพุทธรูปไสยาสน์ ยาว 19 เมตร มีพุทธลักษณะที่สวยงามและเจดีย์สถูปภายในมีรูปปั้นเหมือนของหลวงปู่ชา และภาพเขียนฝาผนังสีน้ำพุทธประวัติสวยงามมาก ห่างจากจังหวัดไปทาง อ.ปทุมราชวงศา 11 ก.ม.

วัดพระเหลาเทพนิมิต

พระเหลาเทพนิมิต เป็นพระประธานประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา สร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทองสูง 2.70 เมตร เล่าลือกันในหมู่บ้านไม่รู้จบสิ้น เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนชาวพุทธทั่วไปมานานกว่า 200 ปี นักโบราณคดีจากกรมศิลปากรสันนิษฐานว่า ทั้งโบสถ์และองค์พระประธานเป็นสถาปัตยกรรมในศิลปะลาวมีอายุราว พ.ศ. 2263 เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสาม ของทุกปี ซึ่งถือกันว่าเป็นเทศกาลปิดทององค์พระเหลาเทพนิมิต จะมีพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสาร

ทิศหลังไหลกันมาบำเพ็ญบุญและแก้บน โดยนำปราสาทผึ้งมาทอดถวาย นำดอกไม้มารูปเทียนมา
สักการะ กลายเป็นประเพณีปฏิบัติกันมิได้ขาด แม้ในวันธรรมดาก็มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสมานมัสการเป็น
ประจำ

วนอุทยานคอนเจ้าปู่

ตั้งอยู่ที่อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร วน
อุทยานคอนเจ้าปู่มีเนื้อที่ประมาณ 260 ไร่ อยู่ห่างจากบ้านพนาไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร
สภาพทั่วไปเป็นป่า ประกอบด้วยต้นไม้เบญจพรรณนานาชนิด เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิด โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งมีลิงเป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้ประมาณ 500 ตัว

วนอุทยานคอนเจ้าปู่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอำนาจเจริญ และยังเป็นสถานที่
ศักดิ์สิทธิ์ที่พุทธศาสนิกชนและชาวอำนาจเจริญให้ความเคารพบูชา มีศาลปู่ตาซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์ของเจ้าปู่
(พรานที พรานทอง) โดยมีรูปปั้นสูง 6 ฟุต ตั้งตระหง่านอยู่และมีพุทธสถานที่สำคัญคือ พระพุทธรูป
ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนา และปางปรินิพพาน อยู่ในบริเวณอุทยานคอนเจ้าปู่แห่งนี้

ป่าดงใหญ่

เป็นป่าชุมชนที่มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลสร้างถ่อน้อยทั้งตำบลและตำบลจิกคู่บางส่วน และเป็น
ป่าชุมชนผืนเดียวที่ยังคงรักษาความเป็นป่าได้อย่างสมบูรณ์ถือได้ว่าเป็นมรดกของชาติที่อยู่คู่ อำเภอหัว
ตะพานมาโดยตลอด ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เช่น

สวนสัตว์เปิดบ้านนาญ มีสัตว์น้อยใหญ่ให้เลือกชมมากมาย และมีสัตว์แปลก ๆ ที่หายาก เช่น ควาย 3
ขา วัว 6 ขา เป็นต้น

หอคอยชมวิว มีความสูงเท่าตึก 5 ชั้น เป็นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิวทิวทัศน์ และธรรมชาติ
บริเวณป่าดงใหญ่และสวนสัตว์เปิดบ้านนาญ

อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว

ภูสระดอกบัวอยู่บริเวณรอยต่อกับอุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว ในพื้นที่บ้านคำเคือ บ้านคง
วาง บ้านเหล่าแก้วเมง ตำบลคำจ้อนแก้ว บ้านหินสั่ว ตำบลชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ เขตอำเภอ
เลิงนกทา จังหวัดยโสธร เขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เป็นเทือกเขายาวเหยียดหนาที่ไปด้วยป่า
เบญจพรรณ เช่น ยาง มะค่า ตะแบกแดง กระบาก จิงชัน ประดู่ ฯลฯ แต่เดิมเป็นป่าที่ถูกคมไปด้วยคัน
ไม้ขนาดใหญ่ แสงส่องไม่ถึงพื้นดิน มีสัตว์ป่า เช่น ช้าง หมู เสือ เลียงผา กวาง กระทิง และหมีป่า
อยู่อย่างชุกชุม ปัจจุบันไม้ได้ถูกทำลายจนเหลือสภาพป่าไม่ถึง 50 เปอร์เซ็นต์ และสัตว์ป่าได้สูญพันธุ์
เกือบหมดแล้ว ภูสระดอกบัวมีตำนานเล่าว่า แต่เดิมเป็นที่อยู่ของผีบังบด มีต้นยาสูบขนาดใหญ่เท่าขา
คน ต้นสมุนไพรวิเศษหลายชนิดขึ้นอยู่เต็ม ท้าวชมภู ผู้ใหญ่บ้านคำเคือได้พาชาวบ้านไปหาของป่า
เกิดวิวาห์ระหว่างทางหาน้ำดื่มไม่พบเลย จึงตั้งอธิฐานต่อเจ้าป่าเจ้าเขาขอให้พบน้ำดื่ม หลังจากเดินทาง

ไปอีกสักครู่ก็พบแอ่ง มีน้ำใสขังอยู่เต็ม มีหลายขนาดตั้งแต่ความกว้างไม่ถึงวาและมากกว่าวา มีหลายแอ่งน้ำลึกท่วมศีรษะคน มีดอกบัวแดงขึ้นชูรอรับแสงอาทิตย์สวยงามยิ่งนัก ทิวชมภูจึงชวนลูกบ้านลี้มปรากฏว่ามีกำลังขึ้นอย่างน่าประหลาดใจ ความกระหายน้ำหมดไปอย่างปลิดทิ้ง บรรดาชาวบ้านจึงพากันขนานนามว่า “ภูสระดอกบัว” สืบมาทุกวันนี้

แก่งต่างหล่าง

สถานที่ตั้งอยู่ที่บ้านศรีสมบุรณ์ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ อยู่ห่างจากจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอชานุมาน 1 กิโลเมตร ลักษณะของแก่งต่างหล่าง คือ เป็นโขดหินขรุขระอยู่ริมแม่น้ำโขง เป็นหินศิลาแลงคล้ายชามหรืออ่าง เป็นแอ่งเป็นคูกิ่ง ในฤดูฝนน้ำจะท่วม เนื่องจากแม่น้ำโขงมีระดับน้ำสูงจึงท่วมแ่ง หน้าแล้งแอ่งน้ำจะมีความสวยงามมาก เหมาะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ คำว่า “ต่างหล่าง” เป็นภาษาถิ่น บอกถึงลักษณะของภาษาที่มีลักษณะกว้างและคั่น

แก่งหินชัน

ลักษณะของแก่งหินชัน คือเป็นแก่งหินตั้งอยู่กลางแม่น้ำโขง ติดชายแดนไทย – ลาว อำเภอชานุมาน มีลักษณะเป็นร่องหินที่เกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำเป็นเวลานานหลายพันปี ซึ่งมีลักษณะเหมือนพานหรือขัน ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมไปเที่ยวชมความสวยงามของแก่งนี้เป็นจำนวนมาก และเป็นแหล่งซื้อขายปลาแม่น้ำโขง ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวอำเภอชานุมานเป็นอย่างมาก

อ่างเก็บน้ำห้วยสีโท

เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เหมาะสำหรับการพักผ่อน ระยะจากตัวอำเภอเมืองอำนาจเจริญถึงอ่างเก็บน้ำห้วยสีโท 15 กิโลเมตร ตำบลหนองมะแซว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

วนอุทยานภูสิงห์ – ภูผาผึ้ง

เป็นสถานที่พักผ่อนใจท่องเที่ยวและศึกษารธรรมชาติแห่ง พื้นที่ของวนอุทยาน เป็นภูเขาหินเป็นหินทราย มีจุดเล่นที่น่าสนใจ คือ ลานควายคู่ ตะพานหิน พระรัตนโกสินทร์ ผาผึ้ง ผาส่องการเดินทาง เส้นทางถนนอรุณประเสริฐ จากอำเภอเมืองที่ทำการ อบต. ระยะทาง 18 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายซึ่งเป็นถนนลูกรังอีก 4 กิโลเมตร ถึงที่ทำการวนอุทยานที่ทำการวนอุทยานให้บริการสถานที่พักผ่อนพร้อมที่พัก จำนวนไม่เกิน 40 คน

น้ำตกห้วยทราย

เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีน้ำหลากหลายตลอดปี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 ตำบลปากอ อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ น้ำตกสวยงาม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะสมสำหรับเที่ยวพักผ่อน

ภูถ้ำช้าง

ห่างจากบ้านเหล่าแก้วเม้ง ประมาณ 3 กิโลเมตร ปกคลุมด้วยป่าเต็งรังป่าดิบโปรง มีจุดสำหรับชมทิวทัศน์ที่สวยงาม มีบ่อน้ำทิพย์อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน บรรดาเกษตรกรในเหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ

ประวัติศาสตร์อำเภอขานูมาน

1.ตำแหน่งที่ตั้ง

อำเภอขานูมาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดอำนาจหางจากตัวจังหวัดอำนาจเจริญ 85 กิโลเมตร นับเป็นอำเภอที่อยู่ไกลจังหวัดมากที่สุด

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยมีน้ำโขงกั้นเขตแดนระหว่างประเทศ

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี และอำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และ อำเภอเสนางนิคมจังหวัดอำนาจเจริญ

สภาพพื้นที่

อำเภอขานูมาน มีพื้นที่ทั้งหมด 555.84 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อำเภอโดยทั่วไปเป็นป่าไม้ธรรมชาติ ซึ่งเป็นเขตป่าสงวน แห่งชาติเป็นส่วนใหญ่ จะมีที่ลุ่มที่ดอนสลับกันไป บางแห่งเป็นภูเขาเตี้ยๆ บางแห่งเป็นที่ราบสลับเนินเขา สายน้ำส่วนใหญ่เป็นลำห้วย จะไหลลงสู่แม่น้ำโขง สายน้ำใหญ่ๆ ได้แก่ ห้วยท่ม ห้วยสมบัติ ห้วยแก้วเม้ง ลำห้วยเม้ง ลำห้วยอ่างเก็บน้ำหลายแห่ง

การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ตำบลกับอำเภอ มีเส้นทางหลัก 2 เส้นทาง คือ

- ถนน รพช. (เดิม) สายขานูมาน – หนองไฮน้อย ระยะทาง 32 กิโลเมตร
- ถนน รพช. (เดิม) สายขานูมาน - หนองไฮใหญ่ - เสนางนิคม ระยะทาง 44 กิโลเมตร

การปกครอง

พื้นที่การปกครองของอำเภอขานูมาน แบ่งออกเป็น 5 ตำบล คือ ตำบลขานูมาน ตำบลโคกก่อ ตำบลคำเขื่อนแก้ว ตำบลสป้าก่อ และตำบลโคกสาร

2.ประวัติความเป็นมาของอำเภอ

ตามตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขงเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) ตรงกันข้ามกับที่ว่าการอำเภอขานูมาน (หลังเก่า) มีปราสาทหินหลังหนึ่งตั้งอยู่ ได้มีอักษรคน

หนึ่งมานั่งลงกราบไหว้บริเวณใกล้ฝั่งเขตประเทศไทย รอยคุกเข่าและรอยนั่งปรากฏเป็นบั้งเล็กๆ อยู่
ครบจนทุกวันนี้ เมื่อกลุ่มชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงให้ชื่อชุมชนว่า “บ้านท่าอภัย
คุ” (คุ เป็นภาษาท้องถิ่น แปลว่า คุกเข่า)

ต่อมาเมื่อประมาณ 90 ปี ที่ผ่านมา ทางราชการลาวได้ส่งนักศึกษาคนหนึ่งเข้ามาศึกษาวิชาการ
ในประเทศไทย เมื่อจบการศึกษาก็กลับไปยังประเทศของตน ประจวบกับในขณะนั้น เป็นเวลาที่ฝรั่งเศส
เข้ายึดครองประเทศลาวพอดี บุคคลนี้เกิดความไม่พึงพอใจ ไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของ
ฝรั่งเศส จึงชักชวนผู้คนมาสร้างบ้านเมืองขึ้นที่บ้านท่าอภัยคุ และขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร จึงได้รับ
พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระประจักษ์จตุรงค์” และตั้งชื่อชุมชนว่า “เมืองขานุมารมณฑล” ขึ้น
ตรงต่อมณฑลอุบลราชธานี ต่อมาเกิดข้าวยากหมากแพงและมีโรคระบาดอย่างร้ายแรง ผู้คนได้อพยพ
ไปอาศัยอยู่ทางจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมาก ทำให้จำนวนพลเมืองน้อยลง ครั้นถึงปี พ.ศ.2453
กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ผู้สำเร็จราชการมณฑลอุบลราชธานี ได้ยุบเมืองขานุมารมณฑลลงเป็นกิ่ง
อำเภอ เรียกว่า “กิ่งอำเภอขานุมาร” ขึ้นตรงต่ออำเภอเขมราฐ กระทั่งปี พ.ศ.2501 จึงได้ยกฐานะขึ้น
เป็นอำเภอ ชื่อว่า อำเภอขานูมาน โดยเปลี่ยนคำว่า “ขานุมาร” (ผู้เบียดเบียน) เป็น “ขานูมาน” (ผู้มี
ความมานะพยายาม)

3. คำขวัญ

ชายแดนแห่งเดียว ป่าเขียวแสนสวย งามห้วยดงหิน แผ่นดินน่าอยู่ ชมหมู่ภูไท

4. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของชาวขานูมานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย
มีดังนี้

บุญข้าวจี่

บุญข้าวจี่นิยมทำกันในเดือนสาม จะมีการจี่ข้าว หรือปิ้งข้าว โคนใส่เกลือและทาด้วยไข่แดง
เมื่อถึงกำหนดวันงานชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานมาถวายระ จะมีการแสดงธรรมศาสนา และข้าวจี่ที่
เหลือจะนำมาแบ่งกัน ไปรับประทาน

ประเพณีเปิดประตูเล่า

ประตูเล่าเป็นภาษาพูด ซึ่งหมายถึง ประตูขี้ข้าว หรือประตูนางข้าว ประเพณีนี้ปฏิบัติสืบต่อกัน
มาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และปฏิบัติในท้องถิ่นที่มีชาวภูไทอาศัยอยู่ วันทำพิธีตรงกับวันข้าง
ขึ้นเดือน 3 ออกใหม่ 3 ค่ำ ผู้กระทำพิธี ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนรวมทั้งลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะ
ต้องกลับบ้านมาร่วมพิธี จนมีคำกล่าวว่า “ใครจะไปค้า ต้องมาสู่เจ้าเล่าขวัญ ยกแขนคนเล่าคนแก่”

การปฏิบัติในพิธี มีดังนี้

▶ จัดสำหรับอาหาร ซึ่งประกอบด้วย อาหารคาว หวาน ผลไม้ครบครัน ซึ่งจะทำกันทุกครัวเรือน

▶ นำสำหรับอาหารที่จัดเตรียมไว้ยกขึ้นไปตั้งบนเส้าข้าว

▶ คนเฒ่าคนแก่ของครอบครัวจะเป็นคนเรียกขวัญข้าว โดยคนเรียกขวัญจะนั่งตรงด้านหน้าสำหรับอาหารที่ตั้งไว้

▶ หลังจากทำพิธีเรียกขวัญข้าวเรียบร้อยแล้ว ทุกคนในครอบครัวจะนำสำหรับอาหารไปที่คอกวัว คอกควาย และคนเฒ่าคนแก่จะนำฝ้ายที่จัดเตรียมไว้ผูกวัว ผูกควาย และอุปกรณ์ในการทำนา เช่น ไถ คราด แอก เป็นการตอบแทนบุญคุณที่ช่วยทำนาจนได้เก็บเกี่ยวข้าว

▶ นำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธีเป็นอันเสร็จพิธี

ชาวภูไทจะไม่คักข้าวเปลือกออกจากเส้าเป็นอันขาด หากยังไม่ได้ทำพิธีเปิดประตูเส้าในเดือน 3 จะไม่ไปลงป่า ทำไร่ จนกว่าจะได้ทำพิธีนี้ก่อน

บุญพระเวส

บุญพระเวสหรือบุญมหาชาตินั้น คือการฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียว ถือเป็น อานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ ในระหว่างที่พระเทศน์อยู่นั้นชาวบ้านจะทำกัณฑ์เทศน์มาถวายพระผู้เทศนาอยู่ตลอดเวลา อาจมีการเรียกรับเงินบูชากัณฑ์เทศน์กันในละแวกบ้าน แต่กัณฑ์เข้ามาดอนเทศน์ก็จะถวายพระรูปนั้น โดยไม่ได้เจาะจงว่าจะถวายพระนักเทศน์รูปใด

ประเพณีวันสงกรานต์

จะกำหนดจัดในวันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี ชาวบ้านจะสร้างน้ำพุพุทธรูปที่หัวพระที่บ้านและที่วัดจะมีการอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานและทำพิธีสงน้ำ การสงน้ำพุทธรูปจะสงด้วยน้ำหอม นอกจากนี้ยังมีการรคน้ำเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ด้วย

บุญจำฮะ

เป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของชาวภูไท จำฮะแปลว่าจำระ จะทำกันในเดือน 7 เพื่อเป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใส และเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ชาวบ้าน บุญจำฮะเป็นประเพณีที่แปลกไปจากประเพณีอื่นคือ จะมีพิธีไล่สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยไข้เจ็บที่อยู่ในหมู่บ้านให้หมดไป จะมีพิธีทำบุญคักบาตร

และพระสงฆ์จะนั่งเวียนโดยมีชาวบ้านเป็นผู้เข็นรอบ ๆ หมู่บ้าน ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็จะสวดมนต์และปลุกเสก กรวด หิน และหว่านไปตามที่ต่าง ๆ จะมีการยิงปืน จากนั้นพระสงฆ์จะสวดมนต์และเสกน้ำพระพุทธมนต์ ชาวบ้านจะมารับศีลและนำน้ำพระพุทธมนต์ไปอาบเพื่อความเป็นสิริมงคลให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ

บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษามาตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาล คือให้ภิกษุอยู่จำพรรษา หรือเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เพื่อป้องกันไม่ให้พระสงฆ์ไปเหยียบข้าวในนาของชาวบ้าน และให้พระภิกษุศึกษาพระธรรมวินัย ส่วนชาวบ้าน ก็จะทำบุญในวันเข้าพรรษา มีการจัดอาหารคาวหวาน และเครื่องใช้ถวายพระ โดยเฉพาะอุปกรณ์ที่ให้แสงสว่าง เช่น เทียน ตะเกียง เพราะถือว่าการถวายทานแก่พระสงฆ์เป็นอานิสงฆ์แรง ทำให้เกิดสติปัญญามองเห็นธรรม ก่อนวันออกพรรษาวัดบ้านจะหล่อคันเทียนขนาดใหญ่ มีการประดับประดาอย่างสวยงาม และพอถึงวันเข้าพรรษาจะแห่รอบหมู่บ้านและนำไปถวายพระที่วัด นอกจากนี้ยังมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนและบริวารอื่น ๆ แก่พระสงฆ์และมีการฟังเทศน์ด้วย

บุญข้าวประดับดิน

นิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เป็นงานบุญที่ทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรต และผีที่ไม่มีญาติ ข้าวประดับดินได้แก่ ข้าว อาหารคาวหวาน หนาก พุท บูรี ห่อด้วยใบตอง จะนำไปวางตามคันไ้มหรือที่ใดที่หนึ่ง ตามบริเวณวัดและมีการเชิญวิญญาณญาติมิตร ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้วมารับประทานอาหารที่อุทิศไปให้ มีการนำภัตตาหารถวายแก่ภิกษุและอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายด้วยการกวาดน้ำ

บุญออกพรรษา

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันออกพรรษา จะมีการบุญตักบาตร และจะมีพิธีการแข่งเรืออำเภอนาหมานเป็นอำเภอยาวแดนติดกับแม่น้ำโขง จึงจัดแข่งเรือที่แม่น้ำโขง โดยจะมีเรือจากตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ มาร่วมแข่ง

บุญกฐิน

บุญกฐินเริ่มตั้งแต่ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันเพ็ญ เดือน 12 การทำบุญกฐินเป็นประเพณีที่กระทำกันมาแต่โบราณ ในเขตพื้นที่อำเภอนาหมานนิยมทำบุญกฐินสามัคคี และจุลกฐิน หรือกฐินเล่น คือเป็นการทำผ้ากฐินให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง ในช่วงเวลาเข้าพรรษาวัดบ้านผู้มีจิตศรัทธาจะไปเลือกวัดที่จะทำบุญกฐิน เรียกว่าการปักกฐิน เป็นการจองล่วงหน้าจะมีการถวายกฐินที่วัดนั้น ๆ การทอดกฐินต้องเตรียมองค์กฐินให้พร้อมซึ่งประกอบด้วย ผ้าไตรจีวร คือผ้าสามผืน มีสบง จีวร สังฆาฏิ และมีเครื่องไทยทาน อัฐุ-บริวารสำหรับถวายพระ

5. เทศกาลสำคัญ

เทศกาลแข่งเรือออกพรรษา หน้าสำนักงานเทศบาลตำบลชานุมาน เป็นการแข่งขันทายเรือยาว จึงด้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งจะมีเรือจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าร่วมแข่งขันด้วย

6. สถานที่ท่องเที่ยว

อำเภอชานุมานมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

วัดป่าภูมะโรง

ออกจากบ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 ตำบลคำเขื่อนแก้ว ไปทางทิศตะวันตก เป็นภูเขาติดต่อกันยาวตลอดแนว ปกคลุมด้วยป่าไม้ธรรมชาติ มีสัตว์ป่าธรรมชาติ เช่น กระรอก ไก่ป่า เป็นต้น เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เที่ยวเชิงอนุรักษ์

วัดป่าศรีวงศก

ออกจากบ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 ตำบลคำเขื่อนแก้ว ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 700 เมตร ถนนสาย รพช.บ้านคำแก้ว - คำเคียบ ปกคลุมด้วยป่าไม้ธรรมชาติ มีหินที่มีลักษณะคล้ายรูปสัตว์หลายชนิด เช่น เต่า และมี สัตว์ป่าธรรมชาติ เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภูคำพระ

อยู่ห่างจากบ้านสงยาง หมู่ที่ 6 ตำบลคำเขื่อนแก้ว ประมาณ 3 กิโลเมตร จะมีภูเขาทอดยาว เป็นภูมิประเทศที่สวยงาม สภาพทั่วไปเป็นลานหินกว้างได้หน้าผามีถ้ำ ภายในมีพระพุทธรูปโบราณและพระพุทธรูปปั้น สามารถขับรถยนต์ขึ้นไปจอดชมวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม ร่มรื่นได้ รอบๆ

เขา เป็นป่าไม้โปร่ง สวยงาม เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ

ภูคำเคื่อย

ห่างจากบ้านคำเคื่อย หมู่ที่ 2 ตำบลคำเขื่อนแก้ว ประมาณ 3 กิโลเมตร ปกคลุมด้วยป่าไม้เต็งรังและป่าไม้เบญจพรรณ มีสถานที่สำหรับชมทิวทัศน์ และดำอันสวยงาม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะกับการพักผ่อน

น้ำตกตาดใหญ่

ตั้งอยู่ที่บ้านหินกอง หมู่ที่ 5 ตำบลโคก่ง ระยะทางห่างจากหมู่บ้านหินกอง ประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่เกิดจากลำน้ำห้วยถ่ม กว้างประมาณ 30 เมตร ไหลผ่านหน้าผา มีน้ำตกตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนมกราคม - พฤษภาคม ของทุกปี

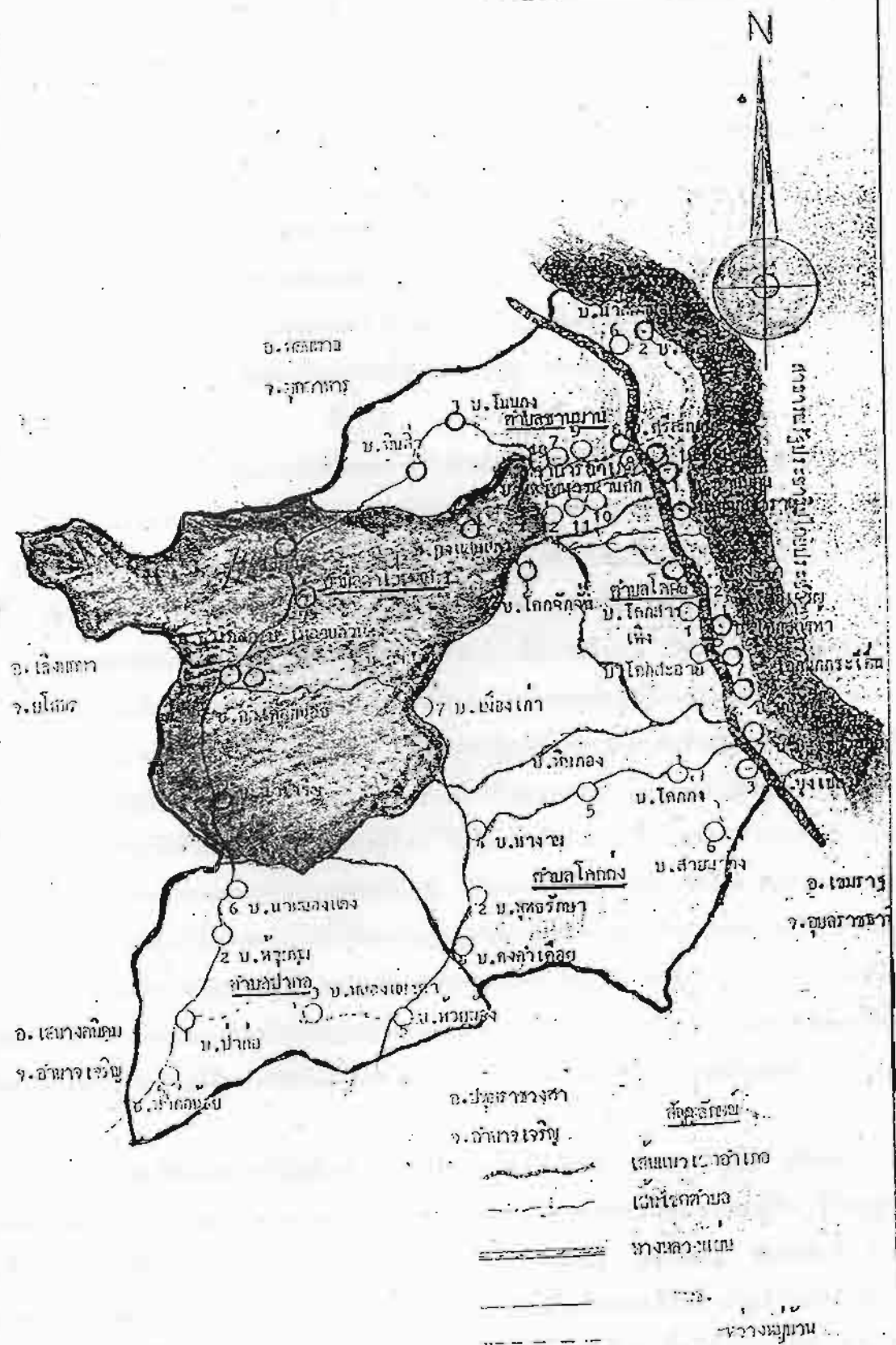
น้ำตกห้วยทราย

เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีน้ำไหลตลอดปี ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านทองสีดา ตำบลปากอ เป็นน้ำตกที่ใสสะอาดไหลผ่านโขดหินเป็นน้ำตกที่สวยงาม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะสำหรับการท่องเที่ยว

แม่น้ำ ลำคลอง ตลาดน้ำ

แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำที่กั้นระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีหมู่ชาวม้งเผ่าซ่งเป็นต้น ช่างกันใหม่ๆ เนื่อกรอบ หอม บรรยากาศดี สามารถนั่งดูตะวันตกดินยามเย็นสวยงามมาก

แก่งต่างหล่าง ตั้งอยู่ทิศเขตเทศบาลตำบลชานุมาน ด้านทิศตะวันออกริมตลิ่งแม่น้ำโขง จะมีโขดหินและฉุยหินขึ้นในช่วงน้ำลดแผ่เป็นบริเวณกว้าง ประมาณ 0.1 ตารางกิโลเมตร อยู่ทางด้านทิศเหนือสำนักงานเทศบาล ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

จุดชมวิวเขื่อนริมโขง หน้าสำนักงานเทศบาลชดริมตลิ่งแม่น้ำโขง ซึ่งมีศาลาและระเบียงยื่นริมฝั่งพร้อมทั้งเวทีกลางแจ้ง ลานเอนกประสงค์และสนามหญ้า ปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นจุดชมวิว ถ้าม้าโขงและสวนสุขภาพ

คอนชะโนด เป็นเกาะกลางลำน้ำโขง เป็นหมู่บ้านหนึ่งของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลังเกาะคอนชะโนดอยู่หน้าสำนักงานเทศบาล และปลายสุดคอนชะโนดตรงโน้นกันสูง ความยาวระยะทาง ประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นจุดที่พักท้องเที่ยว การศึกษา และการท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ไทย-ลาว

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านสงยาง ค.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ

จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนบ้านสงยาง ที่เป็นเรื่องเล่าสู่กันฟังจากรุ่นสู่รุ่นว่า “ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระเจ้าอยู่หัว และในขณะนั้น ประเทศลาว มีกรุงเวียงจันทร์เป็นราชธานีซึ่งมีพระมหากษัตริย์ คือ พระเจ้าอนุวงศ์ ได้ทำสงครามกับประเทศสยามหลายครั้ง และครั้งสุดท้าย เรียกว่า “ศึกสามโบก” การทำสงครามในครั้งนั้น กรุงเวียงจันทร์พ่ายแพ้สงคราม ให้กับแม่ทัพประเทศสยาม หลังจากนั้นจึงมีการกวาดต้อนผู้คนข้ามแม่น้ำโขง(แม่น้ำโขง)มาเป็นเชลยศึกมาที่บางกอก กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในกลุ่มเชลยศึกเป็นกลุ่มคนเผ่าชาวผู้ไท ซึ่งถิ่นที่อยู่เดิมอยู่ในเขตเมืองเซโปน แขวงสุวรรณเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบัน ด้วยวิถีชีวิตความเป็นมาของคนผู้ไท ไม่คุ้นเคยกับการมีวิถีชีวิตอยู่กับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่กลับชอบลักษณะภูมิประเทศแบบภูเขา ภูมิอากาศปลอดโปร่ง แห้งที่อยู่อาศัยลักษณะแบบเชิงภูเขา บ้างไ้ไม้ คั้นไม้มากกว่าลุ่มน้ำ จึงกราบทูลต่อพระเจ้าแผ่นดินแห่งสยาม ขอกลับไปปักหลักทำมาหากินใกล้กับเทือกเขาภูพานใหญ่ และเทือกเขาภูพานน้อย ในแถบ จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ นครพนม และจังหวัดอุบลราชธานีบางส่วน หลังจากนั้นแยกออกมาเป็นจังหวัดยโสธรและอำนาจเจริญ ในปัจจุบันและบ้านสงยางก็คือส่วนหนึ่งในจังหวัดอำนาจเจริญ ในอำเภอชานุมานเหมือนเดิม

เมื่อปี 2369 (180 ปีที่ผ่านมา)ได้มีท้าวบัง ปลุกจิตร ท้าวช้าง เขียวมนต์ และท้าวอิน เป็นชาวบ้านบ้านนาขาง ค.ปาก อ.คอนคาฬ จ.นครพนม(ปัจจุบันเป็นจังหวัดมุกดาหาร) เป็นชาวเผ่าผู้ไท ซึ่งจะแยกเป็นผู้ไทแดงและผู้ไทดำ ผู้ไทแดงจะอาศัยอยู่ในแถบจังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร มีการแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายสีดำมีแถบแขน คอ และชายเสื้อเป็นแถบสีแดง ส่วนผู้ไทดำจะอยู่ในแถบยโสธร อำนาจเจริญ และมุกดาหารบางส่วน มีการแต่งกายด้วยผ้าฝ้าย เสื้อสีดำ ผ้าถุงสีดำ สีที่เกิด

จากการข้อมมูล ได้อพยพย้ายจากบ้านนาขาง เข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ไร่นาของตนเองที่จับจองไว้
ในแถบป่ายางเพราะมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เช่น คันทยาง คันทาก คันทะเคียบทอง สภาพพื้นที่เป็น
ป่าดิบ มีดินยางเป็นจำนวนมาก สัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ ช้าง เก้ง กวาง นกทุกชนิด ถือว่ามี
ความอุดมสมบูรณ์มาก

การประกอบอาชีพในอดีตจะทำไร่ข้าว เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า เป็นที่ดอน สภาพความ
เป็นอยู่ค่อนข้างยาก ๆ หากข้าวไม่พอกินจะหาเผือก มัน ถั่วฝักยาว รับประทานแทนข้าว และแหล่งน้ำอย่าง
อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการดำรงชีวิตมีประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง การแต่งกาย ในอดีตจะใส่เสื้อผ้าที่
ข้อมมูล หญิงใส่ผ้าถุง ชายนุ่งโสร่ง ซึ่งตัดเย็บด้วยมือ โดยเฉพาะการพึ่งตนเองในด้านการ
เกษตร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเก็บรักษาผลผลิตการเกษตร การคิดพันธุ์เพื่อใช้เพาะ
ปลูกในฤดูต่อไป

ระยะทางจากบ้านนาขางมาที่พื้นที่เพาะปลูกห่างไกลกันมากประมาณ 8 - 10 กิโลเมตร และเส้น
ทางเดินทางลำบากและอันตรายจากสัตว์ป่า ส่งผลให้ ท้าวบัง ท้าวช้าง และท้าวอิน ที่เป็นเกลอกันชวน
กันเข้ายกรอบครัวมาอยู่ เริ่มแรกมีเพียง 3 ครอบครัว ปักหลักอยู่ในพื้นที่ทำกิน และแต่งตั้งให้ท้าวบัง เป็น
ผู้ใหญ่บ้านคนแรก และตั้งชื่อ หมู่บ้านว่า บ้านยางชุม เนื่องจากว่าพื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านมีดินยางมากกว่าคันท
ไม้อื่นๆ ส่วนคันทไม้อื่นๆ เช่น คันทาก คันทะเคียบ คันทะแดง คันทะขุ่น คันทะคำโฆง แต่ละคันทใหญ่ สูง แห้งคด
ดั่งว่า ใช้ 2 - 3 คนโอบรอบ นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำ ได้แก่ ห้วยแก้วเม้ง ห้วยพานดาข บึงดัม ห้วยกระ
แสน ห้วยทม และห้วยน้ำคำ ป่าภูถ้ำพระ ป่าภูคินแสง ป่ากระแสน ภูสระดอกบัว ป่าด่านชีเสื้อ และ ป่า
ยางสองพี่น้อง

ในอดีตท.กมีการเกิดจะใช้สมุนไพรและเลี้ยงดูตามมิดามเกิด เด็กแรกเกิดจะนำเส้นฝ้ายมารัดสาย
สะดือ ลัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่กระแสน ใช้ผ้าเก่าซักสะอาด เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าถุงเก่า นำนางหรือปู
บนกระดัง หากเป็นเพศชายจะเอาคันทพร้าวกระดังตามพื้นเรือน 3 ครั้ง เป็นเคล็ดว่าถ้าโคขื่นให้ขยัน
ถากถางทำอะไรทำสวน เพศหญิง ห่อผ้าแล้ววางในกระดังนำปลั้วฝ้าย เกาะ 3 ครั้ง พร้อมกับพูดว่า โค
ขื่นให้ขยันเงินฝ้าย ทำงานบ้าน การอยู่ไฟ หากเป็นลูกคนแรกจะอยู่ไฟ 15 วัน ทานข้าวกับเกลือ
คันทน้ำคันทแก้วไม้แดง เพราะมีสรรพคุณในการขับเลือดที่คดค้างออก แผลหายเร็ว

พ.ศ. 2505 บริเวณพื้นที่ อ. ชานุมาน เกิดกลุ่มผู้ก่อการร้าย (คอมมิวนิสต์) บ้านสงยางเป็นหมู่
บ้านหนึ่งที่มีผู้ก่อการร้ายเข้ามาครอบงำ เกิดเหตุการณ์ฆ่าฟันชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ซัดซาง
ต่ออุดมการณ์ล้มล้างเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านสงยางตกอยู่ในสภาวะที่ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด
เพราะไม่กล้าเดินทางไปมา เนื่องจากมีการคดฆ่า ปล้น และวางระเบิดตามถนน ที่เป็นทางผ่านระหว่าง
หมู่บ้าน เหตุการณ์ถือว่ามีความรุนแรงมาก กลุ่มผู้ก่อการร้ายเริ่มสงบ และสลายตัวเมื่อ พ.ศ. 2526

จากการข้อมความ ได้อพยพย้ายจากบ้านนาขาง เข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ไร่นาของตนเองที่จับจองไว้ในแถบป่าขางเพราะมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เช่นต้นขาง ต้นบาก ต้นตะเคียนทอง สภาพพื้นที่เป็นป่าทึบ มีต้นขางเป็นจำนวนมาก สัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ ช้าง เก้ง กวาง นกทุกชนิด ถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก

การประกอบอาชีพในอดีตจะทำไร่ข้าว เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า เป็นที่ดอน สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างยาก ๆ หากข้าวไม่พอกินจะหาเผือก มัน ถั่วฝักยาว รับประทานแทนข้าว และแหล่งน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ มีวิถีการดำรงชีวิตมีประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง การแต่งกาย ในอดีตจะใส่เสื้อผ้าที่ข้อมความ หญิงใส่ผ้าถุง ชายนุ่งโสร่ง ซึ่งตัดเย็บด้วยมือ โดยเฉพาะการหึงตนเองในด้านการเกษตร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเก็บรักษาผลผลิตการเกษตร การคิดพันธุ์เพื่อใช้เพาะปลูกในฤดูต่อไป

ระยะทางจากบ้านนาขางมาที่พื้นที่เพาะปลูกห่างไกลกันมากประมาณ 8 - 10 กิโลเมตร และเส้นทางเดินทางลำบากและอันตรายจากสัตว์ป่า ส่งผลให้ ท้าวบัง ท้าวช้าง และท้าวอิน ที่เ็นเกลอกันชวนกันย้ายครอบครัวมาอยู่ เริ่มแรกมีเพียง 3 ครอบครัว ปักหลักอยู่ในพื้นที่ทำกิน และแต่งตั้งให้ท้าวบัง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และตั้งชื่อ หมู่บ้านว่า บ้านยางชุม เนื่องจากพื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านมีต้นขางมากกว่าต้นไม้อื่นๆ ส่วนต้นไม้อื่นๆ เช่น ต้นบาก ต้นแคน ต้นแดง ต้นตุง ต้นมะค่าโมง แต่ละต้นใหญ่ สูง แหงคอง ด้งบำ ใช้ 2 - 3 คนโอบรอบ นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำ ได้แก่ห้วยแก้วเมง ห้วยพานคาย บึงส้ม ห้วยกระแสน ห้วยทม และห้วยน้ำคำ ป่าภูจำพระ ป่าภูคินแดง ป่ากระแสน ภูสระคอกบัว ป่าค่าน้ำเสือ และ ป่าขางสองพี่น้อง

ในอดีตทก การเกิดจะใช้สมุนไพรและเลี้ยงดูตามมีตามเกิด เด็กแรกเกิดจะนำเส้นฝ้ายมารัดสายสะดือ คัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่กระแสน ใช้ผ้าเก่าซักสะอาด เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าถุงเก่า นำมาวางหรือปูบนกระด้ง หากเป็นเพศชายจะเอาค้ำพร้ากระทุ้งตามพื้นเรือน 3 ครั้ง เป็นเคล็ดว่าถ้าโตขึ้นให้ขยัน ถากถางทำอะไรทำสวน เพศหญิง ห่อผ้าแล้ววางในกระด้งนำเปลผ้าฝ้าย เตะ 3 ครั้ง พร้อมกับพูดว่า โตขึ้นให้ขยันเงินฝ้าย ทำงานบ้าน การอยู่ไฟ หากเป็นลูกคนแรกจะอยู่ไฟ 15 วัน ทานข้าวกับเกลือ คั้นน้ำคั้นแก่นไม้แดง เพราะมีสรรพคุณในการขับเลือดที่คั่งค้างออก แผลหายเร็ว

พ.ศ. 2505 บริเวณพื้นที่ อ. ชานุมาน เกิดกลุ่มผู้ก่อการร้าย (คอมมิวนิสต์) บ้านสงขางเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีผู้ก่อการร้ายเข้ามาครอบงำ เกิดเหตุการณ์ฆ่าฟันชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขัดขวางต่ออุดมการณ์ล้มล้างเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านสงขางตกอยู่ในสภาวะที่ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด เพราะไม่กล้าเดินทางไปมา เนื่องจากมีการดักฆ่า ปล้น และวางระเบิดตามถนน ที่เป็นทางผ่านระหว่างหมู่บ้าน เหตุการณ์ถือว่ามีความรุนแรงมาก กลุ่มผู้ก่อการร้ายเริ่มสงบ และสลายตัวเมื่อ พ.ศ. 2526

บ้านสงยางอยู่ห่างจากตัวเมืองชานุมานประมาณ 20 กิโลเมตร การเดินทางไม่มา อีศัลยาบาทมาก ถนนเป็นทางเกวียน ไม่มีรถประจำทาง มีป่าทึบล้อมรอบ จึงอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด การให้บริการของรัฐหรือองค์กรพัฒนาต่างๆ เข้าถึงน้อย บ้านสงยางถือเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์ วิธีการดำรงชีวิตที่น่าสนใจ อีศัลยาบาทไร่ข้าว ทำอาหารป่า ปลุกผักต่างๆ ตามไร่มา ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ไม่มีการซื้อขาย เครื่องใช้ภายในครอบครัว และเครื่องนุ่งห่มจะทำด้วยมือ เมื่อก่อนชุมชนนิยมปลูกฝ้ายเพื่อที่จะนำมาทอเป็นผ้าฝ้ายใช้ในครอบครัว การทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมี หลังจากนั้นได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน เมื่อปี 2510 มาเป็นสูงยางตามราชการ หลังจากนั้นไม่นานหน่วยงานราชการได้เรียกชื่อหมู่บ้านเพี้ยนไปจากคำว่า สูงยาง มาเป็น สงยางจนถึงปัจจุบันจึงเป็นหมู่บ้านสงยาง หมู่ 6 ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมือง บ้านสงยาง ต.คำเขื่อนแก้ว จ.อำนาจเจริญ

“เคื่อนแก้ว ฝนตกริน ลมหนาวพัดมาเอื่อยๆ มาเฝ้าให้คนบ่ อยากออกนอกเคื่อน ด้วยความข้าน ย้านพวกป่าคึกคิง” จากการบอกเล่าความหลัง เมื่อครั้งต่อสู้ทางการเมืองในท้องถิ่น เมื่อครั้งคอมมิวนิสต์ เข้มาบ้านเคื่อนเมือง คำบอกเล่าของพ่อเฒ่าผู้ใหญ่อึ้ง ปลุกจิตร ลูกหลานท้าวบึงปลุกจิตรในสมัยก่อตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ผู้ใหญ่อึ้งเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านสงยางเป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ ปี พ.ศ.2519- 2535 ได้เล่าถึงเหตุการณ์การต่อสู้ที่สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนว่า

ปี 2507 วันเสียดินแดง บ้านปากอ ต. ปากอ อ.ชานุมาน จ.อุบลราชธานี(ปัจจุบันเป็นจังหวัดอำนาจเจริญ)ห่างจากบ้านสงยางออกไปประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นจุดเริ่มต้นก่อให้เกิดกำลังความรุนแรงแต่ยังไม่มาก เนื่องจากที่ทางการขวางกั้นคั่นกับป่าออกจากกัน ห้ามให้คนในหมู่บ้านทำกิน ชาวบ้านบางท่นไม่พอใจ จึงต่อต้านทางการ เมื่อทางการทราบ ก็จะทำการปราบผู้หัวรุนแรง ส่งผลให้คนชาวบ้านเหล่านี้หนีไปหลบภัยบนภูเขา มีทั้งบ้านสงยาง บ้านบาก บ้านนาซาง และมีแกนบ้าน จากบ้านบากแทรกตัวเข้ามาในหมู่บ้านสงยาง โดยมีนายโต เป็นแกนนำพาชาวบ้านต่อต้านทางการ

ปี 2510 - 2517 ช่วงนำพ่อเฒ่ายังไม่เป็นผู้ใหญ่บ้านยังทำการค้าขายของชำในหมู่บ้าน เข้าที่เข้าป่า (อยู่บนภูเขา) อดมาซื้อแกมของของที่อยู่ในร้านขายของของพ่อเฒ่า ซึ่งในหมู่บ้าน มีทั้งแกนบ้าน (สายลับของคอมมิวนิสต์) ที่คอยเป็นหูเป็นตาให้กับแกนป่า(คนของคอมมิวนิสต์ที่เข้าออกป่าได้) คนที่เข้าป่าต่อต้านทางการ ใครที่เป็นสายลับ ค่อยส่งข่าวให้กับทางการถือว่าเป็นหนอนบ่อนได้ พวกป่าก็จะฆ่าตาย หลังจากนั้นพ่อเฒ่าจึงเลิกการค้าขาย เพราะทางการบอกว่า ใครที่คอยเป็นสายลับให้กับ พวกป่าทางการก็จะฆ่าเหมือนกัน จึงทำให้พ่อเฒ่าอดคิดในการค้าขายจึงเลิกเพื่อที่จะไม่ได้เป็นฝ่ายใด

ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เห็นคึกกับพวกป่า เนื่องจากพวกป่าไม่มาบังคับให้ทำอย่างโน้น อย่างนี้ ไม่เอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน และยังช่วยเหลือเวลาที่ลูกหลานชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย พวกป่าก็ฉีดยารักษาให้ให้จนหายและไม่เอาเงิน ในขณะที่คนของทางการทั้งเอารัดเอาเปรียบชาวบ้านแจ้งจุดสระแล้วจ่ายเงิน

ให้ไม่ครบ ชาวบ้านผู้รับเหมาต้องเดือดร้อน ช่วงนี้ชาวบ้านเห็นว่าคนของรัฐนั้น คอร์รัปชั่นเงินงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณการพัฒนาแผ่นดิน คนของทางการส่งลงมาไม่ถือพื้นที่

แต่อย่างไรก็ตาม พวกป่าก็ยังมีข้อเสียเหมือนกัน โดยเข้ามาเบียดบังข้าวปลาอาหารของชาวบ้าน ทั้งที่ชาวบ้านออกไปทำมาหากินอย่างขากลำบาก แต่ชาวบ้านก็ยังกลัวพวกป่า และกลัวคนของทางการด้วย ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนกลางที่อยู่อย่างลำบากฝ่ายพวกป่าก็เครือข่ายที่น้อง ฝ่ายทางการก็เป็นคนปกครองตามระบอบประเทศชาติ

ปี 2516 - 2521 เป็นช่วงที่ชาวบ้านลำบากใจมากที่สุด เพราะเป็นช่วงที่ตำรวจเข้าออกหมู่บ้าน และมีการฆ่ากันตายมากฝ่ายพวกป่าและฝ่ายทางการ(ตำรวจ) ที่มีชาวบ้านตาย ต่างฝ่ายต่างโยนความผิดให้กัน ชาวบ้านต่างลำบากใจที่จะเข้าใจทั้ง 2 ฝ่าย และเป็นช่วงที่พ่อเถิง ปลุกจิตรซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทางราชการจึงแต่งตั้งให้รักษาการผู้ใหญ่บ้านสงยางไปก่อน

ในช่วงปี 2516 มีนายตำรวจชื่อ ปิยะ เป็นคนที่คุ้นเคยกันกับนายสุกัน ซึ่งเป็นกำนันในขณะนั้น ถูกพวกป่ายิงตายที่วัดสว่างอารมณ์ เนื่องจากมีตำรวจ สภ.คำเขื่อนแก้วมีเรื่องความขัดแย้งกับนายสุกัน พอปีในช่วงนั้น นายสุกันก็เลยถูกใส่ร้าย กล่าวหาว่า เป็นคนจ้างให้พวกป่ายิงตำรวจปิยะ และมีการจับกุมตัวนายสุกัน ราชวงศ์ โดยตั้งข้อหาว่า จ้างวานฆ่า และกระทำความผิดตาม พรบ.คอมมิวนิสต์ ซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต ขณะที่ นายสุกันถูกจับขังคุกอยู่นั้น นายคำ ม่วงส์ ก็ถูกยิงเสียชีวิตเช่นกัน ชาวบ้านจึงเดินทางเข้าไปแจ้งความกับตำรวจที่ สภ.ขามเฒ่า ระหว่างที่ตำรวจเดินทางเข้า เพื่อตรวจสอบที่เกิดเหตุ เมื่อมาถึงระหว่างบ้านหินสัว กับบ้านสงยาง รถตำรวจถูกวางระเบิด ตายทั้งหมดยกเว้นคนขับรอด นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาหญิงเดินทางเข้ามาด้วยก็ตายเหมือนกัน

ในขณะเดียวกัน นายเถิง และนายโหม เมืองจันทร์ เห็นท่าทางไม่ดีแน่กับหมู่บ้าน จึงไปปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่ทองมี บุตรโท ผู้ใหญ่บ้านบ้านบาก และเพื่อนบ้านอีกหนึ่งคน รวมเป็น 4 คน ตัดสินใจเดินทางไปพบแม่ทัพภาคที่จังหวัดสกลนคร

กองทัพบกที่ 2 ช่วงนั้นมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นแม่ทัพภาค 2 ประจําการบนเทือกเขาภูพาน การเดินทางของผู้นำทั้ง 4 คน เดินทางไปพบแม่ทัพภาคที่ 2 ด้วยควากล้าๆ กลัวๆ ของผู้นำ ก่อนการเข้าพบต้องผ่านประตูรักษาการถึง 3 ประตู จึงจะได้พบ พลเอกเปรม แต่กระนั้น ท่านยังสั่งให้ผู้นำทั้ง 4 คนไปพักผ่อนก่อน จึงมีทหารขับรถไปส่งที่โรงแรม(จำไม่ได้ว่าโรงแรมอะไร)นัดว่า เวลา 18.00 น.จะเข้ามาพบเอง

หลังจากที่ทหารมาส่งไว้ ทหารก็จัดหาอาหารการกินมาให้ผู้นำ ถือว่าเป็นแขกของแม่ทัพภาค ระหว่างนั้น เวลาเคลื่อนเข้าใกล้ 6 โมงเย็น ผู้นำทั้ง 4 คนจึงคุยกันว่า “เราหาเหล้ามากินก่อนนะ เพราะว่าเวลาคุยกับแม่ทัพภาคแล้ว เว้าบ่อออกได้” จึงพากันกินเหล้าข้อมใจให้กล้าฮึกเหิม เมื่อเวลา 6 โมงเย็น กล่าวว่ เวลาคุยกับแม่ทัพภาคมีกลิ่นเหล้าจึงหาใบเส้า(ใบฝรั่ง)มาเคี้ยวดับกลิ่นเหล้า

เมื่อเวลา 18.00 น. ตามเวลานัดพบ ทันใดนั้นมีรถทหาร วิ่งเข้ามาในโรงแรมมากมาย จนทำให้ ผู้นำทั้ง 4 คน ตกใจมาก และแลเห็นบุคคลท่านหนึ่งเดินออกมาจากรถทหาร และในมือถือขวดสีแดงอิฐ

ออกมาด้วย ปรากฏว่า เป็นเหล่าแม่โจง หลังจากนั้น ผู้นำทั้ง 4 คน และ 1 แม่ทัพภาค นั่งแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ถึงเวลาเที่ยงคืน ด้วยเรื่องร้อนใจของผู้นำ เรื่องเคียดแค้นของหมู่บ้านแถบอำเภอชานุมาน ซึ่งมีทั้งฝ่ายพวกป่าและฝ่ายทางการ ผู้ที่อยู่ตรงกลางเป็นราษฎร เป็นอึดอัดในการวางตัวออกไปทำมาหากินไม่ได้ และได้เล่าเรื่อง กำนันสุกัณที่ถูกจับขังคุกที่ศาลจังหวัดอุบลราชธานี เพียงเพราะด้วยความเข้าใจผิดของทางการ แม่ทัพภาคจึงไปเป็นพยานให้กำนันสุกัณ นอกจากการจับกุม ดังนั้นกำนันสุกัณ ราชวงศ์ ถูกจับขังคุกเป็นเวลานานถึง 11 เดือนกับ 25 วัน หลังจากออกจากคุกได้ไม่ถึงปี กำนันสุกัณ จึงถูกพวกป่าลอบฆ่าตาย ในวันที่ 19 สิงหาคม 2518 ซึ่งผู้ใหญ่เอ็ง และคนในหมู่บ้านให้การยกย่องต่อกำนันสุกัณ ว่าเป็นคนบ้านสงยาง เป็นผู้กล้าหาญ ปกป้องดูแลบ้านเมืองให้สงบสุข ทั้งนี้กำนันสุกัณได้ตายให้หน้าที่ที่สมเกียรติแก่วงศ์ตระกูล

ปี 2522 - 2523 กองทัพภาคที่ 2 ขยายฐานทัพเข้ามาที่ลานวัดและโรงเรียนบ้านสงยาง เพื่อปราบปรามพวกป่าและเข้ามาทำงานแทนตำรวจ มีการตระเตรียมอาวุธ ทางทหารพร้อมมือ เช่น ปืนใหญ่ เครื่องบิน ปืนทหารราบ และตั้งแนวทิศทางปืนไปยังทิศทางตะวันตกที่เป็นภูสระดอกบัวปัจจุบันเป็นพื้นที่เขตอุทยานภูสระดอกบัว) และภูคินแดง หลังจากนั้นพวกทหารก็จับผู้ใหญ่เอ็ง เข้าไปในฐานทัพ และทหารได้สอบถามผู้ใหญ่เอ็ง ถึงความเป็นไปเป็นมาอย่างไร ผู้ใหญ่เอ็งจึงเล่าความในให้ฟังทั้งหมดว่า “หมู่บ้านสงยางมีแกนบ้าน และแกนป่าก็เข้ามาบอยจึงส่งผลให้ชาวบ้านลำบากใจ และไม่อยากจะออกไปทำมาหากิน ถ้าจะออกไปก็ต้องยกคนในหมู่บ้านไปกันหลายๆ คน เพื่อดูแลกันเอง และเป็นพยานให้กันในแต่ละเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น เพราะไม่มีใครไว้วางใจกันและกัน และพวกป่าอาศัยอยู่บนภูสระดอกบัว และภูคินแดง” ชาวบ้านที่เห็นว่าผู้ใหญ่ถูกจับจะเข้าไปช่วยแต่ทหารกันไว้มิให้ผู้ใดเข้าไป สุดท้ายรู้กันว่าการที่ผู้ใหญ่ถูกจับนั้นเป็นการวางแผนของทหาร เพื่อที่จะทำให้แกนบ้านไม่กดดันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่จะได้เล่าความเป็นไปเป็นมาอย่างไม่ต้องเกรงใคร ผู้ใหญ่เอ็งก็เล่าความที่พูดคุยกับทหารมาพูดให้ชาวบ้านฟังว่าไม่ได้คิดร้ายกับชาวบ้านแต่อย่างใด แต่ทหารจะมาช่วยในการรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน

หลังจากนั้นพวกทหารก็ยิงปืนใหญ่ขึ้นไปยังภูสระดอกบัว ถูกกบฏ และภูคินแดง เพื่อที่ต้องการให้พวกป่าลงมานอบตัว และสงบการต่อสู้กัน ซึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างทหารและพวกป่า จากคำบอกเล่าของสหายมา เขียวมนต์ อายุ 69 ปี และสหายซารี เมืองจันทร์ อายุ 75 ปี ที่หนีเข้าป่าเพื่อต่อสู้ทางแนวทิศเป็นทางการ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ให้กลับพื้นองชาวผู้ไท ในสิ่งที่ไม่เห็นด้วยและปฏิบัติในทางกดขี่ประชาชน

ปี 2524 - 2525 มีการปราบปรามอย่างหนัก และเป็นช่วงที่รุนแรงมากที่สุดในหมู่บ้าน จนกระทั่งมีการประชุมสมัชชาครั้งที่ 5 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่กรุงเทพมหานคร เพื่อการยุติการต่อสู้ระหว่างภาครัฐ และมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับผู้มอบตัวให้กับภาครัฐ และถือว่าผู้ที่ออกมาบอยตัวไม่มีความผิดแต่อย่างใด แต่ถ้าพวกป่าออกจากป่าก่อนหน้านี ถือว่าเป็นการออกจากป่าแบบส่วนตัว ไม่มีใครรับรองความปลอดภัยให้แก่พวกป่านั้น

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2525 พวกสหยาแบกปืนออกจากป่าเพื่อมาขอรับจำนวนกว่า 300 คน มีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก จากคำบอกเล่าของสหยาซารี เมืองจันทร์ อายุ 69 ปี สหายที่อาศัยอยู่บนแนวเทือกเขาภูทอกบก และภูคินแดง

ปี 2526 หลังจากการปราบปรามอย่างหนักและมีการมอบตัว มอบอาวุธ ให้กับทางการ ที่ฐานารพัฒนา บ้านบาก เหตุการณ์เริ่มความสงบเงียบลงในหมู่บ้าน หลังจากนั้นไม่นานในช่วงที่เดียวกันสาธารณูปโภคก็เข้ามาในชุมชน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนนลาดยาง การพัฒนาเริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน

ปี 2527 หมู่บ้านทุกหมู่บ้านจะจัดเตรียมการเฝ้าระวัง โดยการตั้งป้อมยามไว้หน้าหมู่บ้านและหลังหมู่บ้าน ทุกทางออก - เข้าของหมู่บ้านเป็นผู้ผลัดเปลี่ยนกันในการดูแลรักษาความสงบในชุมชน ส่งผลให้เกิด หมู่บ้าน อพป.(อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง) และ อสปช.(อาสาป้องกันประเทศชาติ)

เมื่อเหตุการณ์สงบเรียบร้อย เกิดต่อเนื่องจากเหตุการณ์ต่อสู้ทางการเมืองของพวกเขาจบไป แต่สิ่งที่เห็นภาพ คือ ชุมชนมีความรักษาสันติมากขึ้น ไปไหน หรือ ทำอะไรก็จะช่วยกันทุกอย่าง โดยไปทั้งหมู่บ้าน เป็นการป้องกันตัวเอง และอำนวยความสะดวกในการออกมาทำมาหากิน

สิ่งที่จากการต่อสู้ทางการเมืองร่วมกับสหยามากมาย จากสารทิศ กลับตอบแทนเพื่อสหยาซารี ด้วยท เรสุญเสียลูกสาวและลูกชาย 2 คน เพราะเข้ามาเลวร้ายและด้วยความอคติอยาก ยากเขิน ที่จะเหยียดยารังชีวิตไว้ได้ เมื่อกลับเข้าหมู่บ้านด้วยความพ่ายแพ้ต่อการเมืองที่ตนเองไม่เข้าใจ สูญเสียทรัพย์สิน เงินทอง สัตว์ และที่ดินทำกิน และที่สำคัญมากกว่านั้น ทำให้สหยาหลายๆ สหายที่เข้าป่าเสียเวลา และเสียความรู้ สึกที่ตี ต่อการรวมพลังการต่อสู้ ผิดหวังจากผู้นำที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม

การต่อสู้ครั้งใหม่ของสหยาบ้านสงยางไม่น่าจะสูญเปล่า อันได้แก่ สหายซารี เมืองจันทร์ สหายไส ขายทวีป สหายผิว(ย้ายไปอยู่บ้านน้อมเกล้า) สหายเคน พลอยพันธ์ สหายอ่ำ บุครโท สหายฉวิล ลืออำนาจ สหายมา เขียวมนต์ สหายนิยม จันทร์หาและสหยาที่ได้เสียชีวิตจากไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีส่วนนำทางการ ที่สร้างสามัคคีประนีประนอมซึ่งกันและกัน การสูญเสียแต่กลับจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ให้เท่าทันคนอื่นมากขึ้น และจากประสบการณ์การเล่าสู่กันฟังจะเป็นประโยชน์ให้ต่อคนรุ่นต่อไปในชุมชนบ้านสงยางในอนาคต ช่วงถูกขังหกลาน

1.1 ที่ตั้ง - อาณาเขต

บ้านสงยาง หมู่ 6 ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ทิศเหนือของจังหวัดอำนาจเจริญ ระยะทางห่าง 50 กิโลเมตร ความเส้นทาง 2034 คอนคาล - นานุมาน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านหินสัว ค.นานุมาน อ.นานุมาน จ.อำนาจเจริญ
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านเหล่าแก้วเม่ง ค.คำเขื่อนแก้ว อ.นานุมาน จ.อำนาจเจริญ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านเมืองเก่า ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ขามเฒ่า จ.อำนาจเจริญ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านบาก ต.บ้านบาก อ.คอนสาร จ.มุกดาหาร

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่หมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขา กลางหุบเขากว้าง มีภูเขาล้อมรอบยกเว้นด้านทิศตะวันออก มีป่าไม้
มากมายใกล้หมู่บ้าน มีแหล่งน้ำ ห้วยรอบล้อมหมู่บ้าน และลักษณะดินร่วนปนทรายและดินร่วนปน
เหนียว (ดินภูเขา) มีความอุดมสมบูรณ์ของดินดี เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร บ้านสงยางมีประชากรทั้งหมด 1,030 คน แยกเป็นชาย 500 คน เป็นหญิง 530
คน มีจำนวน 169 หลังคาเรือน

2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ลักษณะบ้านเรือนเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นได้ดูสูง มีเรือนครัว เรือน
ขานระเบียงบ้าน ได้ดูเป็นคอกสัตว์เลี้ยง เช่น ควาย วัว และที่เก็บอุปกรณ์การเกษตร และ
ผลผลิต

2.3 เส้นทางคมนาคม

การติดต่อกับภายนอก บ้านสงยางอยู่ห่างจากอำเภوخามเฒ่า ประมาณ 20 กิโลเมตร สามารถ
เดินทางโดยรถยนต์ ถนนลาดยางมะคอยเข้าถึงหมู่บ้าน มีระบบโทรศัพท์สาธารณะ

2.4 การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ

บ้านสงยางมีสถานบันการศึกษาของรัฐ 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านเหล่าขามสามัคคี สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 จังหวัดอำนาจเจริญ เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษา ถึง มัธยมศึกษา
(ม.3) ส่วนเด็กก่อนวัยเรียนไปเตรียมความพร้อมที่ศูนย์เด็กเล็ก บ้านเหล่าแก้วเม่ง ก่อนการเข้าศึกษาต่อ
ในระดับประถมศึกษา

2.4.2 การศึกษานอกระบบ

มีการศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่งประจำอำเภอ หากนักเรียนต้องการเรียนเสริมเพิ่มเติมจะต้อง
เดินทางออกไปเรียนที่อำเภوخามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ

2.5 สาธารณสุข สถานีนอนามัยประจำตำบลมี 1 แห่ง ตั้งอยู่บ้านคำเคือย ต.คำเขื่อนแก้ว
เป็นสถานีนอนามัยประจำตำบลคำเขื่อนแก้ว มี จำนวน 12 หมู่บ้านที่มาใช้ประโยชน์

2.6 วัฒนธรรมและประเพณี

2.6.1 วัฒนธรรม และประเพณีที่ดำรงรักษาไว้

บุญไชยประตู่เล่า บุญข้าวก็ บุญกุ่มข้าว

ประเพณีบุญเดือนสาม บุญข้าวจี จะกระทำในโอกาสการทำบุญวันมาฆบูชา หรือวันใดก็ได้ในเดือนสาม ข้าวจีเป็นอาหารอย่างหนึ่ง โดยการนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั้นเป็นก้อนโตประมาณผลมะขุม ย่างไฟจนสุกเกรียม แล้วทาด้วยไขไก่ ย่างไฟอีกรอบ ชักใส่ด้วยน้ำอ้อยก่อนขนาดหัวแม่มือ แล้วนำไปถวายพระในวัดในวันที่กำหนดการทำบุญ

บุญผะเหวด

ประเพณีบุญเดือนสี่ บุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ การทำบุญผะเหวดเกิดขึ้นจากลัทธิมัลลิกะมาส มาลัยแสน เชื่อว่าถ้าผู้ใดปรารถนาจะพบพระศรีอาริยมงคล หรือเข้าถึงพระพุทธเจ้าแล้ว จงอย่าได้ทำบาปหนัก ได้แก่ฆ่าและข่มเหงบิดามารดา ครูอาจารย์ สมณพราหมณ์ หรืออุบาสกให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน รวมทั้งต้องตั้งใจฟังธรรมเทศนาเรื่อง มหาเวสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวันเดียว การทำบุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ ชาวบ้านจะจัดกันติดต่อกัน 3 วัน โดยในวันแรกเป็นวันเตรียมงาน ชาวบ้านจะร่วมกันตกแต่งสถานที่ทำที่วัด ซึ่งสำหรับบ้านสงฆาจะใช้บริเวณวัดบ้านสงฆาเป็นสถานที่ประกอบพิธีบุญ ประดับตกแต่งสถานที่อย่างสวยงาม ในวันที่สองจะเป็นวันเริ่มงานจริง จะมีพิธีแห่พระเวสสันดร นางมัทรี ถิ่นหา ซาตี เป็นการแห่จากทุ่งนาโดยกำหนดเอาจุดใดจุดหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านนักเข้ามาขังศาลาที่เตรียมไว้ ในขบวนแห่ก็จะมีการเล่นดนตรีพื้นเมือง ขบวนกลองยาว มีการฟ้อนรำประกอบอย่างสนุกสนาน สำหรับชาวบ้านใกล้เคียงก็จะมาร่วมทำบุญในวันดังกล่าวด้วย ส่วนวันที่ 3 ของงานบุญผะเหวด จะเป็นการฟังเทศน์ตามคตินิยม โดยมีความเชื่อที่ว่า ถ้าผู้ใดฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว จะได้พบพระศรีอาริยมงคล ในวันงานดังกล่าวจะมีพระสงฆ์เทศน์ตั้งแต่ตอนเช้าและดำเนินไปเรื่อยๆจนกว่าจะเสร็จ สิ่งของที่ให้นำมาถวายพระสงฆ์ในวันที่มีการเทศน์เรียกว่า “คันถ์กัณฑ์” ซึ่งคันถ์กัณฑ์จะมี 3 รูปแบบ อย่างแรกเรียกว่า “กัณฑ์หลอน” เป็นการถวายเครื่องปัจจัยต่างๆโดยไม่ระบุพระสงฆ์องค์ใด แบบที่ 2 เรียกว่า “กัณฑ์จอง” เป็นการถวายเครื่องปัจจัยแก่พระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งแบบเจาะจง โดยก่อนจะมีการถวายจะมีการแอบดูให้แน่ใจเสียก่อนว่า พระสงฆ์ที่จะถวายกำลังเทศนาอยู่หรือไม่ จากนั้นจึงนำขบวนแห่คันถ์กัณฑ์เข้ามาถวาย ส่วนแบบที่ 3 เรียกว่า “กัณฑ์หลง” ส่วนใหญ่จะเป็นวันรุ่งขึ้นของวันใหม่แล้ว ซึ่งการเทศน์ได้จบสิ้นแล้ว โดยผู้ที่ถวายกัณฑ์หลงนี้มีเจตนาที่จะถวายจุดปัจจัยให้แก่วัดเป็นหลัก

ประเพณีบุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ ชาวบ้านสงฆาได้สูญหายจากหมู่บ้านแล้วไม่มีการปฏิบัติกันได้ 30 ปีมาแล้ว เนื่องจากความยุ่งยากในการเตรียมสิ่งของ ข้าวปลาอาหาร ผลไม้ นานาชนิด เครื่องที่นำมาประกอบพิธีมาเกินกว่าที่ชาวบ้านจะสรรหามาครบพิธีการ ผนวกกับชาวบ้านลดการปลูกอยู่ปลูกกินลงจึงทำให้หาเครื่องมาประกอบยากขึ้น และเลิกทำบุญผะเหวดไปในที่สุด

บุญสงฆ์พระ คบหาศุภินทรายสัทธิส หรือบุญสงกรานต์

ประเพณีบุญเดือนห้า ครุฑสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ของบ้านสงยางจะกระทำคล้ายกับท้องถิ่นอื่น ประเพณีสงกรานต์จะมีการสงฆ์พระพุทธรูป โดยวัดจะอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้บริเวณด้านหน้าของศาลาวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้สงฆ์น้ำอย่างสะดวก ในช่วงวันสงกรานต์ นอกจากจะมีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูปแล้ว ยังมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้อาตมิต่างๆไป แล้ว มีการทำบุญตักบาตร ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย พิธีการในวันสงกรานต์ที่ชาวบ้านสงฆ์น้ำยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาในช่วงสงกรานต์ คือการรดน้ำคำหัวคนแก่คนเฒ่าในหมู่บ้าน โดยเด็กเยาวชนหนุ่มสาว จะรวมกลุ่มกันเทิวยรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ที่ตนเองเคารพนับถือ เพื่อขอพรที่เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากนั้นจะมีการสาดน้ำซึ่งกันและกันอย่างสนุกสนาน สำหรับชาวบ้านที่ไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่น จะถือเอาวันสงกรานต์กลับมาเยี่ยมบ้าน ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันจัดทำเป็นกองผ้าป่ามาถวายวัด เพื่อเป็นการทำบุญและการกลับมาทำคุณประโยชน์แก่ท้องถิ่นเดิมของตนเอง

ถึงแม้ว่าประเพณีสงกรานต์จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น การละเล่นพื้นเมือง การแสดงพื้นเมือง จะไม่ค่อยได้รับความสนใจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม แต่แก่นแท้สาระของประเพณีสงกรานต์ยังคงมีการปฏิบัติอย่างเหนียวแน่น

บุญเดือนหก บุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญเดือนหก บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีของชาวบ้านสงยาง ที่สำคัญและปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นการจัดงานตามความเชื่อในเรื่องการขอฝน บูชาพญานาคราช ขอให้ช่วยคลุณฝนดาลให้ฝนตกในช่วงฤดูกาลทำนา การทำบุญบั้งไฟของชาวบ้านสงยางจะเริ่มตั้งแต่ชาวบ้านประชุมวางแผนการจัดงาน หลังจากนั้นจะส่งข่าว (บอกบุญ) ไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงอื่นๆให้นำบั้งไฟมาแข่งขัน ซึ่งจะมีการประกวด ทั้งการประกวดตกแต่งบั้งไฟสวยงาม เรียกว่า “อ้อบั้งไฟ” และการแข่งขันจุดบั้งไฟขึ้นสูง สำหรับในการจัดงานนั้นส่วนใหญ่จะจัดกันสองวัน โดยในวันแรกจะมีการประกวดบั้งไฟประดับตกแต่งสวยงาม ส่วนวันที่สองจะเป็นการแข่งขันจุดบั้งไฟขึ้นสูง ซึ่งในวันจุดบั้งไฟขึ้นสูงนั้น ก่อนที่จะบั้งไฟต่างๆจะจุดแข่งขัน จะมีการ “จุดบั้งไฟเสี่ยงทาย” ซึ่งจะเป็นการจุดเพื่อจะพยากรณ์ ถ้าบั้งไฟเสี่ยงทายจุดแล้วขึ้นสูง มีความเชื่อว่าในปีนั้นจะมีฝนตกต้องตามฤดูกาล น้ำทำนามีความอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าบั้งไฟเสี่ยงทายจุดแล้วไม่ขึ้นหรือแตก จะมีการพยากรณ์ว่า ในปีนั้นน้ำทำนามีจะขาดแคลน

บุญเข้าพรรษา

ในเดือนแปดมีประเพณีบุญเข้าพรรษา ซึ่งถือเอาวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันทำบุญเข้าพรรษา หรือบุญเข้าปริณิพรรษา ตามประเพณีที่ขี้อัดต่อกันมาตั้งแต่พุทธกาลที่ให้ภิกษุอยู่ประจำที่หรือเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อมิให้ภิกษุเข้าไปเหยียบย่ำในนาข้าวของชาวบ้าน และสัตว์ตัวเล็กตัวน้อยในหน้าฝน ให้ภิกษุถือโอกาสเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่างๆ เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา บิณฑบาตจึงนิยมบวชอุกหลานเป็นพระภิกษุในช่วงเข้าพรรษา เพื่อให้มีโอกาสศึกษาพระธรรมวินัย

ในงานบุญเข้าพรรษา ทางพระภิกษุจะมีการเตรียมเสนาสนะ เพื่อการอยู่จำพรรษาทำวัตร ใน ส่วนฆราวาส คอนเข้าจะทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ คอนบายนาคอกไม้รูปเทียน ข้าวสารอาหารแห้ง ธาณจิ๋ว ผ้าอาบน้ำฝน และปัจจัยจำเป็นอื่นๆมารวมกันไว้ที่ศาลาการเปรียญเพื่อถวายพระ คณคอนเช่น จะมีการเวียนเทียน จากนั้นร่วมกันทำวัตร โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นำญาติโยมทำวัตร

บุญข้าวประดับดิน

ในเดือนเก้ามีประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน เป็นบุญที่ถวายทานแด่พระสงฆ์หรือจัดอาหาร ทิ้งไว้ตามดิน หรือแขวนไว้ตามต้นไม้เพื่อให้วิญญาณหรือผีที่เป็นญาติที่ได้รับความทุกข์ทรมานในนรก แล้วได้รับการปลดปล่อยให้มารับของกินในวันเดือนดับนี้ เป็นไปตามความเชื่อ แต่สิ่งที่ผู้จัดอาหารได้ รับประโยชน์คือ การให้อาหารแก่สัตว์จรจัดซึ่งไม่มีเจ้าของเลี้ยงดู จะได้กินอาหาร เป็นการทำบุญอีก ทางหนึ่ง ในวันทำบุญ ชาวบ้านจะทำเป็นข้าวห่อห้อยและนำไปวางแจกไว้คอนเข้าครุจนถึงอรุณ ไม่ นิยมนำไปแจกไว้คอนกลางวัน สถานที่ที่ใช้บริเวณนอกวัด

บุญห่อข้าวสาก

ในเดือนสิบมีประเพณีบุญข้าวสาก (สลากภัตร) ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบหรือเรียกว่า บุญเดือน สิบ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้ที่ถวายทานเขียนชื่อ ตนเองไว้ในภาชนะที่ใส่ลงในบวร เมื่อภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของใคร ผู้นั้นก็จะนำมาถวาย เมื่อพระฉันเสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์ และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว การทำ ข้าวสากเป็นการนำข้าวเปลือกมาคั่วให้แตกแล้วเอามาเคลือบกับน้ำคาลน้ำอ้อย นอกจากนี้ก็จะจัดข้าวผสม อาหารห่อใบคองวางไว้ตามทางเข้าวัด โคนต้นไม้ในวัด ข้างโบสถ์ ในประเพณีบุญข้าวสากนี้ สำหรับ ฆราวาสจะต้องทำทานโดยเช่นสรวงบูชาก่อน จึงนำมาให้ทานถวายสลากภัตรแด่พระสงฆ์ต่อไป เป็น การให้ทานสองครั้ง เพื่อหวังผลนิพพาน พวักญาติพี่น้องก็จะพากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลเป็นทานให้กับ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

บุญออกพรรษา

ในเดือนสิบเอ็ดมีประเพณีบุญออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในตอนเช้า ชาวบ้าน จะร่วมกันทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ถวายผ้าจำพรรษา ในวันออกพรรษานี้พระสงฆ์จะร่วมกันทำพิธี ออกวัสสาปวารณา คือการเปิดโอกาสให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ กลางคืนจะมีมหรสพจุลประทีป โคมไฟตามหน้าบ้าน รุ่ง กำแพงวัด ก่อนถึงวันออกพรรษา 1 วัน ชาวบ้านจะช่วยกันทำหิ้ง (ห้าง) บูชา โดยเอาต้นกล้วยใช้ฝักเป็นเสาสี่ต้นเป็นที่ยาวคอกไม้รูปเทียน ภายในหิ้งบูชาจะมีเทียนตั้งไว้ ความ สูงของหิ้งบูชาประมาณระดับศีรษะของผู้ใหญ่ ชาวบ้านถือว่า “ศาลต้องเพียงดา ที่บูชาต้องท่วมหัว” เล็กๆต้องกุ่มขึ้น ไปจุลเทียนจึงจุดถึง ซึ่งการจุลเทียนนี้จะกระทำหลังจากแห่ปราสาทผึ้งแล้ว เนื่องจาก บุญออกพรรษาเป็นการชุมนุมพระสงฆ์จำนวนมากก่อนที่จะแยกย้ายไปตามที่ต่างๆ ชาวบ้านถือเป็นการ ทำบุญที่สำคัญที่จะถวายภัตตาหารและบริวารต่างๆแด่พระภิกษุสามเณรที่วัดเป็นพิเศษ ประกอบกับ

เป็นช่วงเว้นว่างจากการทำนารอเก็บเกี่ยวผลผลิต อีกทั้งสภาพดินฟ้าอากาศแจ่มใส เป็นช่วงย่างเข้าสู่ฤดูหนาวอากาศเย็นสบาย ชาวบ้านจึงถือโอกาสทำบุญวันออกพรรษา

บุญไหลเรือไฟและบุญลอยกระทง

บุญลอยกระทง ขอมมาแม่น้ำและมีการไหลเรือไฟ มีการทำเป็นเรือจำลองขนาดเล็ก มีผู้ใหญ่พากล่าวคำขอมมาก่อนการลอยกระทง และไหลเรือไฟขนาดเล็ก เนื่องจากบ้านสงข่างไม่มีแม่น้ำใหญ่ มีเพียงลำห้วยขนาดเล็กจึงต้องทำเรือไฟเล็กๆ ไหลไปตามลำห้วย

บุญกฐิน

ในเดือนสิบสองมีประเพณีบุญกฐิน เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 การทำบุญกฐินเป็นการสืบทอดประเพณีมาตั้งแต่โบราณกาล โดยมีพุทธบัญญัติไว้ให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับกฐินตามกำหนดเวลา สำหรับประเภทของกฐิน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. กฐินหลวง คือกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานเครื่องกฐินวัดหลวง
2. กฐินราษฎร์ คือกฐินที่ประชาชนจัดขึ้น โดยมีเจ้าภาพเพียงผู้เดียว
3. กฐินสามัคคี คือกฐินที่ราษฎร์ร่วมกันจัดขึ้น

สำหรับบ้านสงข่าง กฐินส่วนใหญ่เป็นกฐินราษฎร์ โดยก่อนที่จะมีการทำบุญกฐินในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาหรือก่อนหน้านั้น ผู้ที่ต้องการจะทำบุญกฐินต้องเลือกหาวัดที่จะทอดถวายเมื่อตกลงกันแล้วจะจองเอาไว้ โดยในปีหนึ่งๆแต่ละวัดจะรับกองกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เมื่อถึงวันทอดกฐิน เจ้าภาพต้องเตรียมองค์กฐินให้พร้อม และนำไปทอดถวายที่วัดตามกำหนด

2.6.2 วัฒนธรรม และประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด คือ บุญพะเวส หายไปได้ประมาณ 30 ปีแล้ว

2.7 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ชาวผู้ไท ส่วนใหญ่แล้วนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก มีห้องพระ มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา ไม่มีหิ้งพระ แต่จะมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษไว้ในบ้าน นอกจากนี้มีการนับถือผี ไคแก่

ผีเสื้อ (ผีเรือน) ถ้าเจ้าบ้านเป็นไข้เจ็บป่วยไม่สบาย จะมีการไปบอกหมอหักไม้ไผ่ยาม มาทำพิธีหักไม้ ถ้าผีเสื้อจะต้องการทำพิธี แคว้งขันหัว ขันแปด หาดอาหารที่ผีเสื้อต้องการ โดยจากการบอกของหมอหักไม้ไผ่ยาม

ผีเจ้าปู่ตา (ดอนปู่ตา) มีสถานที่อยู่นอกหมู่บ้าน เป็นลักษณะศาลหลักบ้าน คูแลปกปักรักษาสมาชิกในชุมชน เวลาเดินทางไกล ไปไหนมาไหน ให้ผีเจ้าปู่ตา นำไปดูแลรักษาให้ปลอดภัย เมื่อมีการทำบุญ หรือขึ้นบ้านใหม่ จะต้องทำคั้นแพลึง คั้นเงิน ไปถวายบอกกล่าวผีเจ้าปู่ตาเสียก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัว

ผีคาเสะ(ผีผีนา) ก่อนจะลงทำนาจะต้องทำบอผีธิบอกล่าวผีคาเสะก่อน เพื่อให้ท่านทราบ การมาทำนาให้ดูแลต้นข้าว เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวออกจากนา จะต้องบอกกล่าวผี คาเสะเช่นกัน

ผีเจ้าขวัญควาย ก่อนการลงนามีการทำขวัญให้ควาย โดยการฆ่าไก่ และเหล้า เอน้ำพรหมหัว ควายให้คำให้ลูกรักนากับไร่ และผู้ไทจะไม่รับประทานเนื้อควาย เพราะควายเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณ ปลอ่ย ให้ควายแก่ตายเอง

ความเชื่อ ความวิถีชีวิตชาวผู้ไท บ้านสงยาง

การจกสาว (การยุจีบผู้หญิงสาว) เป็นการเกี่ยวพาราศีระหว่างหนุ่มสาว ผู้ชายจะหาไม้มาเป็น บันใดเพื่อเรียกผู้หญิงมาคุยกัน หรือจีบกัน ถ้าฝ่ายหญิงถูกใจหรือพอใจฝ่ายชายก็จะยินยอมด้วย แต่ถ้า ไม่ชอบก็จะไม่ออกมาพูดคุยด้วย ปัจจุบันไม่มีการจกสาวแล้ว

การแต่งงาน ถ้าฝ่ายชายมาขอสาวแต่งงานให้ไปขอเจ้าบ้านก่อน(ไปบอกศาลเจ้าปู่ตา หรือ หลักบ้านก่อน) หลังจากนั้นฆ่าไก่เลี้ยงแขกทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่ายรับขวัญเขยและเป็นสักขีพยาน ในการแต่งงาน ปัจจุบันเป็นการแต่งงานแบบประเพณีอีสาน มีการผูกมือทั้ง 2 ฝ่าย

การฝังสายแห่(การเกิด) เด็กที่เกิดใหม่จะต้องนำรกของเด็กคนนั้น มาฝังไว้ใต้บันไดบ้าน เพื่อ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมา เดินทางไปไหนมาไหนจะได้เดินทางกลับมาบ้านเกิดเมืองนอนของคนเอง

การอยู่กรรม หรือการอยู่ไฟ การอยู่ไฟหลังคลอดบุตร เพื่อช่วยให้มดลูกเข้าที่เร็วขึ้น ทั้งยังเอา ความร้อนที่แม่อยู่ใกล้ไฟช่วยให้ร่างกายได้รับความอบอุ่นมากขึ้น น้่านมแม่จะได้ไหลดี และสุขภาพ ของแม่ก็จะดีขึ้นไปด้วย

การสักลาย เด็กผู้ชายผู้ไทอายุราว 16 - 18 ปี จะต้องสักลายเพื่อเป็นความสิริมงคล อยู่ยงคง กระพัน เพื่อเป็นศาสตราวุธในการป้องกันตัวเองให้ความปลอดภัยจากอันตราย และเป็นความนิยมชมชอบของผู้ชายผู้ไท ส่วนนิยมสักรูปนกไต้แก้ม สักคันข่า และแผ่นหลัง ผู้ไทคนใด ไม่สักลายจะไม่ถูกยอมรับจากฝ่ายหญิงและจะไม่ได้แต่งงาน เพราะชายผู้นั้น ไม่มีความอดทน ไม่มีสิ่งปกป้อง ดูแลรักษา ลูกเมีย ครอบครัว หรือคลุมครองครอบครัวไม่ได้

การตาย เมื่อคนตายจากการเจ็บป่วย เรียกว่าการตายธรรมชาติ จะจัดการด้วยการเผาศพ โดย การเว้นที่ป่าช้าทางทิศตะวันตกไว้พอสมควรในการทำกองฟอน(กองไม้เตรียมเผา) หลังจากนั้นจะต้อง มีญาติมาเฝ้าร้องไห้คร่ำครวญความดีของผู้ตาย ด้วยความรัก ความคิดถึง อยู่ 3 วันหรือ 7 วัน หลังจาก นั้นจึงจะนำไปเผาศพ ส่วนคนที่ตายจากที่ไม่ได้ป่วยตายเรียกว่า “ตายมีแสง” เช่น การตกต้นไม้ ควายชน ตาย งูกัดตาย หรือตายอื่นๆ ที่ไม่ได้ป่วยตาย จะนำศพนั้นไปฝังในป่าช้า เป็นระยะเวลา 3 ปี จึงจะขุดศพ นั้นขึ้นมาเผา โดยทำไม้ไผ่เป็นฟากไปนำกระดูกมาเผา ส่วนศพเด็กนั้นจะตายอย่างไรจะต้องฝังอย่าง เดียว

2.8 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ

บ้านสงสาแบ่งการปกครองออกเป็น 7 กลุ่ม โดยการนำของกำนันผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และแบ่งฝ่ายงานออกเป็น 8 ฝ่ายการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ ฝ่ายการปกครอง ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม ฝ่ายสวัสดิการและสังคม และฝ่ายการสตรีและแม่บ้าน นอกจากนี้ยังมีผู้นำทางการและทางธรรมชาติ

ผู้นำทางการ

ตำแหน่ง	ชื่อ - สกุล
ผู้ใหญ่บ้านสงขาง	นายเจริญ ปลุกจิตร
อบต.บ้านสงขาง	นายเจริญ จันทรอินทร์ นางอุทัย พลอยพันธุ์
ประธาน อสม.	นางกรไล ฝ่ายบุตร
สารวัตรกำนัน	นายบุญศักดิ์ เมืองจันทร์ นายณรงค์ คั่นทอง
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายเสมอ ฝ่ายบุตร นายจันทรหอม สายกล้า นายเตรียม เมืองจันทร์

ผู้นำทางธรรมชาติ

เก่งเรื่อง	ชื่อ-สกุล
หมอยาสมุนไพร	นายคำ สิงห์ ปลุกจิตร
หมอหัดไม้ไผ่ลายม	นายทองแดง จันทรอินทร์ นายปัจจุย เมืองจันทร์
หมอรากไม้	นายสุบิน เค้าวงศ์
หมอสู	นายศรีธาตุ เมืองจันทร์
หมอดำเย	นางจันทร์ เขียวมนต์
หมอธรรม	นายสมจิตร ค้างเป้า
หมอเป่า	นายเป็น ใจทัก
หมอหม้อคราม	นางมโน จันทรอินทร์

ดาจ้ำ(ร่างทรง)	นายเมฆ ปลุกจิตร นายเกน พลอยพันธุ์
----------------	--------------------------------------

2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

2.9.1 ระบบเครือญาติ หมู่บ้านสงขามมีตระกูลใหญ่ในหมู่บ้าน 3 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลเขียวนนธ์ ตระกูลปลุกจิตร และตระกูลเมืองจันทร์ หลังจากนั้นยังมีตระกูลเซียงขา ตระกูลบุตรโท ตระกูลเผ่าวงศ์ ตระกูลพิมสาร ตระกูลราชวงศ์ และตระกูลพลอยพันธุ์ ตระกูลเหล่านี้เข้ามาใหม่ จะมีการแต่งงานข้ามตระกูลระหว่างตระกูลภายในและนอกหมู่บ้านบ้าง ทำระบบเครือญาติที่เกิดขึ้นกลายเป็นญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมดในหมู่บ้าน

2.9.2 การจัดการความสัมพันธ์ในกลุ่ม หมู่บ้านสงขามมี กลุ่มแม่บ้านทอ เกิดจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาจัดตั้งกลุ่มและช่วยบริหารจัดการโครงสร้างกลุ่ม

2.10 ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

กฎระเบียบของหมู่บ้าน บ้านสงขาม

1. ห้ามยิงปืนโดยไม่มีความจำเป็น
2. ห้ามคนนอกชุมชนเข้ามาทำกินในหมู่บ้าน
3. ห้ามทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน
4. ห้ามสัตว์กินพืชผัก หรือทรัพย์สินของผู้อื่น
5. ห้ามลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น

2.11 การจัดการความขัดแย้ง ความคิด บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนความถูกต้อง

1. ถ้าหากมีการยิงปืนโดยไม่มีความจำเป็น ปรับ 500 บาทต่อครั้ง
2. ห้ามคนนอกชุมชนเข้ามาทำกินในหมู่บ้าน จะต้องมีการคัดค้าน
3. ห้ามทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน ปรับ 500 บาทขึ้นไป ทั้ง 2 ฝ่าย
4. ห้ามสัตว์กินพืชผัก หรือทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น ขางพารา คั้นละ 200 บาท คั้นข้าว คั้นละ 5 บาท
5. ห้ามลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นกัน ดำเนินคดีตาม กฎหมายบ้านเมือง

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1 ลักษณะของที่ดินและการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะดินสำหรับพื้นที่เพาะปลูกแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ ดินร่วนปนเหนียวและดินร่วน(ดินภูเขา) แบ่งลักษณะการเพาะปลูกออกเป็น 2 ประเภทเช่นกัน ได้แก่ พื้นที่ลักษณะดินปนเหนียว จะทำการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ปอแก้ว มันสำปะหลัง ข้าวโพด(ข้าวลิ้น) ส่วนพื้นที่ลักษณะดินร่วน(ดินภูเขา) เป็นพื้นที่ที่

เหมาะแก่การปลูกข้าวเจ้าและข้าวเจ้าแดง ซึ่งถูกเปลี่ยนมาจากพื้นที่ที่ถูกแผ้วถางจากพื้นที่ไร่ปรับ
เปลี่ยนมาเป็นนา

3.1.2 การใช้ประโยชน์และความเหมาะสม

พื้นที่ซึ่งเขา ในอดีตปลูกข้าวไร่(ข้าวเหนียว) พืชหลักพื้นบ้าน ได้แก่ แดงจิง(แดงไทย) ถั่วปี มันดำ มะอูบ
(ฟักทอง) ผสมผสานกันกับการปลูกข้าวไร่ ก่อนการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ ชาวบ้านสามารถเก็บกินพืชผักได้
ก่อน หลังจากเกี่ยวข้าวไร่ออก มีการปลูกฝ้าย และคราม หลังการเก็บเกี่ยว พื้นที่ราบทำการเพาะข้าวเจ้า
หอม และทำเป็นที่อยู่อาศัยเป็นหลัก

3.1.3 ความเสื่อมโทรม สาเหตุและผลกระทบ

เมื่อ 2510 การส่งเสริมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการส่งเสริมปลูกปอแก้ว
โดยนำมาจากบ้านหนองไฮ อำเภอเสนางนิคม จากการส่งเสริมของกระทรวงเกษตร เป็นการปลูกเพื่อ
การค้า ชาวบ้านมีการแผ้วถางป่าไม้มากขึ้นในบริเวณพื้นที่ราบเชิงเขา คนในหมู่บ้านหันมาปลูกปอ
แก้วมากขึ้น

เมื่อ 2520 ผ่านการปลูกปอแก้วมาเพียง 10 ปี เริ่มมองว่ากรรมวิธีการปลูกปอแก้ว และการเอา
ผลผลิตนั้นยุ่งยาก ข้างราคาผลผลิตตกต่ำ หลังจากนั้นพักการปลูกปอแก้วไป และยังเป็นช่วงมีการ
ปฏิวัติการการเมืองของคอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกแซงการเมืองในหมู่บ้าน

เมื่อปี 2539 ชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้น เพราะมีการเพาะปลูกง่ายกว่าปลูกปอ
แก้ว มีแหล่งรับซื้อผลผลิต กรรมวิธีไม่ยุ่งยาก ราคาดี การปลูกมันสำปะหลัง เป็นการเป็นพืชเชิงเดี่ยว
และเป็นทำลายถางป่าไม้มากที่สุดก่อนการปลูกมันสำปะหลัง เฉลี่ยประมาณครอบครัพละ 10 ไร่ ส่งผล
ผลิตขายใกล้เคียงในราคา 1.30 บาทต่อกิโลกรัม ช่วงหลังจากการแผ้วถางป่าไม้เพื่อการปลูกพืชเชิงเดี่ยว
ส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้ห่อยหรือลง กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม หลังจากนั้นชาวบ้านสามารถเข้ามาจับ
จองและทำการเพาะปลูกพืชอย่างอื่น เช่น ปรับเปลี่ยนพื้นที่ไร่เป็นนา เนื่องจากประชากรในชุมชนเริ่ม
เพิ่มมากขึ้น การจัดสรรที่ดินจึงเพิ่มขึ้นเท่ากัน เพื่อรองรับลูกหลานรุ่นหลัง

3.1.4 การถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์

ลักษณะการถือครองที่ดินเดิมเป็นการจับจองเป็นของตนเองพื้นที่โดยไม่ได้มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทาง
ราชการ เพิ่งแต่รับรู้กันเองภายในชุมชนว่าเป็นของใคร เมื่อ 2 – 3 ปีที่ผ่านมา มีสำนักงานการปฏิรูปที่
ดินเพื่อเกษตรกร (สปก.) เข้าให้ชาวบ้านผู้มีสิทธิ์ในพื้นที่ว่างเปล่าที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำการแจ้งเป็น
พื้นที่ สปก. เป็นส่วนใหญ่ ส่วนพื้นที่ที่อยู่อาศัย มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดินเกือบทั้งหมด

3.2 พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำอยู่ใกล้หมู่บ้าน และใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้แก่ ห้วยแก้วแมง ห้วยผานดาบ บึง ล้อม ห้วยกระแสน ห้วยทอม ส่องดินแดง ห้วยสาขาราคะ ห้วยแก๊ะ ส่องคำนเคอม ห้วยคำมัน และห้วยน้ำ คำ แต่แหล่งน้ำเหล่านี้มักจะเหือดแห้งในหน้าแล้ง น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรและการอุปโภค

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน

มีการจัดสรรห้วยแก้วแมง ห้วยกระแสน ห้วยผานดาบ ส่องดินแดง ห้วยสาขาราคะ ห้วยแก๊ะ ส่องคำนเคอม และห้วยคำมัน เป็นระบบการจัดการของเกษตรที่มีการเกษตรใกล้จัดการโดยการทำเหมืองฝายกันน้ำ เพื่อนำน้ำล้นเอ่อ ไปยังพื้นที่การเกษตรอื่นๆ ต่อไป หลังจากนั้นทางราชการเข้ามาช่วย ในการทำเหมืองฝายด้วยปูนซีเมนต์ มีความลงทุนมากขึ้นมาเป็นระบบชลประทานขนาดเล็กให้กับ เกษตรกร แต่การทำเหมืองขนาดเล็ก ไม่มีน้ำเพียงพอต่อการทำเกษตรตลอดปี

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้น้ำจากน้ำฝน ในฤดูกาลผลิต มีระบบน้ำชลประทานขนาดเล็กไว้เพียงกักเก็บ น้ำในฤดูฝน ส่วนน้ำใช้ประจำวันใช้น้ำประปาหมู่บ้านจากน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาล และน้ำดื่มส่วนใหญ่ กินน้ำฝน และบ่อน้ำลึกออกน้ำ

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

แหล่งน้ำ 11 แหล่งที่หมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์ ปัจจุบันได้ขุดน้ำ ดินเขิน ทำให้น้ำไม่พอใช้ตลอดปี มีการแก้ไขปัญหามาจากการขุดน้ำบ่อน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้ ทดแทนน้ำฝนที่ไม่เพียงพอ

3.2.5 การอนุรักษ์และการฟื้นฟูและแหล่งน้ำ

มีการอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าชุมชนไปพร้อมกัน มีการขุดลอกขุดคลอง กลายเป็นหนองสระ ขนาดใหญ่ เพื่อการใช้ประโยชน์ของชลประทาน แต่ไม่มีการอนุรักษ์พันธุ์ปลา แล้วแต่ว่าใครจะทำมาหากิน

3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่ขนาดพื้นที่

ป่าชุมชนมี 2 ป่าการอนุรักษ์ คือ ป่าบึงล้อม ขนาดกว่า 400 ไร่ และโคกหินอ่าง ขนาดกว่า 100 ไร่

3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า

เป็นป่าชุมชนที่หมู่บ้าน อนุรักษ์ต้นไม้และแหล่งน้ำเอาไว้ ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาของป่าได้ เช่น การเก็บเห็ด หาหน่อไม้ ผักป่า แต่ห้ามตัดต้นไม้ขนาดเล็กและขนาดใหญ่

3.3.3 การจัดการป่าและประโยชน์จากป่า

การอนุรักษ์ป่าชุมชนป่าบึงล้อม และ โคกหินอ่างซึ่งมีทั้งป่าและแหล่งน้ำ การจัดการโดยไม่ให้มีการตัดไม้ ทำลายป่า แต่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในการหาของป่าได้ แต่ห้ามตัดไม้ หมู่บ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์ มีหมู่บ้านสงยาง บ้านบาก บ้านหินสัว และบ้านเหล่าแก้วแมง

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ ส่วนชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับราชการ รับจ้างต่างจังหวัดจะเป็นคนหนุ่มสาว หลังจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่างสร้างบ้าน ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ทอผ้าของแม่บ้าน

4.2 การลงทุน ส่วนใหญ่การปลูกข้าวไว้รับประทานภายในครอบครัว ให้ญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยียน เหลือจึงขาย ส่วนมันสำปะหลังต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 0.50 บาท และสามารถขายได้กิโลกรัมละ 0.75 - 1.30 บาท จะได้ผลผลิตไร่ละ 3,000 กิโลกรัม ต้นทุนเฉลี่ยไร่ละ 1,500 บาท จะมีกำไรจากการขายมันสำปะหลังสด ไร่ละ 1,600 บาท

4.3 การจัดการปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่หาได้เองในการปลูกข้าว ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ของตนเอง ใส่ปุ๋ยคอก และแรงงานภายในครอบครัว ส่วนปัจจัยการผลิตจากภายนอกได้แก่ ปุ๋ยเคมี ราคา 550 บาท ต่อกระสอบต่อ 50 กิโลกรัม

4.4 การจัดการผลผลิต หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต เก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางของตนเอง เป็นลักษณะเทจานไว้ในยุ้งฉาง รอการนำไปสีในชุมชน เพื่อนำมาขึ้นรับประทาน ไม่มีการบรรจุหีบห่อ

4.5 การตลาด การขนส่งขายผลผลิตเป็นตลาดใกล้บ้าน เช่น โรงรับซื้อมันสำปะหลัง พ่อค้ามารับซื้อข้าว ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านไม่ให้ผลผลิตเพื่อการค้า แต่เป็นการผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินอย่างพอเพียง

4.6 การใช้แรงงาน ด้านการเกษตรส่วนใหญ่แล้วใช้แรงงานภายในครอบครัวก่อน ถ้าไม่เพียงพอมีการเอาร่างก่อน จึงจะไปทดแทนแรงเพื่อนบ้าน หรือเรียกว่า การลงแขก นอกจากนั้นมีการจ้างแรงงานนอกหมู่บ้านวันละ 120 บาท (ค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่น)

4.7 การสนับสนุนและพัฒนาของหน่วยงานภายนอก ยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาพัฒนาอาชีพ หรือส่งเสริมการเพาะปลูกอย่างจริงจัง

5. สภาพปัญหาของชุมชน/สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาอบายมุข เช่น คีฬาสี เล่นการพนัน ประมาณ 60 % ของหมู่บ้าน การผลิตด้านการเกษตรเป็นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น เช่น การถางไร่เพื่อปลูกมันสำปะหลัง เมื่อ 1 - 2 ปี ที่ผ่านมามีการส่งเสริมการปลูกยางพารามากขึ้น ก่อนการปลูกยางพารานั้น ชาวบ้านจะต้องถางป่าให้โล่งเตียน เพื่อปลูกยางพารา ส่งผลให้เป็นการทำลายระบบการผลิตแบบดั้งเดิม

5.2 ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

การอพยพแรงงานของหนุ่มสาว หลังจากเรียนจบมัธยมต้น แรงงานไหลเข้าเมืองหลวงปัญหาวัยรุ่นคิด
ยาเสพติด ไม่ช่วยพ่อ แม่ทำงานอย่างที่เคยเป็นมาอย่างอดิด ส่งผลให้ชีวิตการยธรรมที่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน
ลดลงมาก ผู้นำละเลิกการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และเอาเปรียบชาวบ้าน

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาการพึ่งพิง 4 จากภายนอกมากขึ้น เช่นการอาหารที่ต้องซื้อมากขึ้น ชาวบ้านจำเป็นต้องขวน
ขวานหาเงินมากขึ้น เพื่อค้ำยันมาจับจ่ายของกินของ ทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำ มีการแข่งชิงกับหมู่
บ้านใกล้เคียงมากขึ้น การตัดไม้ทำลายบ้านก็มากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านตัวไม้ไปสร้างบ้านสร้างเสร็จ
แล้วขายบ้านไม้ แล้วก็หาตัดไม้สร้างบ้านอีก ส่งผลให้การตัดไม้สร้างบ้านกลายเป็นธุรกิจของคนที่เขา
เปรียบหมู่บ้านและคนในชุมชน

5.4 ปัญหาอื่นๆ

ผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางศาสนาไม่เข้มแข็งและละเลืกหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ส่วนหน่วยงานราชการไม่สน
ใจความเดือดร้อนของชาวบ้าน ส่งผลสภาพทางสังคมวัฒนธรรมอ่อนแอลง สังการเป็นเป็นแบบตัวใคร
ตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ การพึ่งอาศัยกันและกันน้อยมาก แต่จะพบการช่วยเหลือกันเฉพาะกรณีญาติ

2.เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติทางสังคม คือตระหนักถึงชนชาติภูไทตนเองเกิดการฟื้นฟูการอนุรักษ์
ประเพณีและการละเล่นของชาวภูไท หลังจากการวิจัยเล็กๆ ในชุมชนเริ่มหัดเล่นลูกก้าง เล่นขาโคกเท
เล่นวิ่งกะลา ผู้หญิงเล่นหมากเก็บ เล่นสระบัว และทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้บรรจุการเล่นลูกก้าง
เล่นขาโคกเท วิ่งกะลา เป็นกีฬาประเพณีของชุมชนจะจัดในปี 2550 หน้า

2.1 เกิดจิตสำนึกใหม่ คือจิตสำนึกถึงความเป็นเครือญาติใกล้เคียงกัน หลังจากทราบการทำบัญชีเครือญาติ
ของคนรุ่นแรกที่อพยพมา เช่นกรณีพิพาทเรื่องที่ดิน ทางที่วิจัยและพี่เลี้ยงสามารถนำเรื่องการวิจัยไป
จับประเด็นอธิบายถึงคุณธรรมให้เกิดความตระหนัก ถึงความเป็นเครือญาติกัน จนทำให้ทุกคนต่างเอาโฮ
สิดีให้กันและกัน

2.2นำข้อมูลในการวิจัยไปสร้างสรรค์ผลงานเรื่อง การฟื้นฟู ประเพณีที่สูญหายไป กลับฟื้นคืนมา พร้อม
กับความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

2.3การต่อต้านการพัฒนาของบุคคล กลุ่มคน ภาพที่มองทีมวิจัยถึงกลุ่มข้าราชการในชุมชนยังไม่เข้าใจ
การทำงานของนักวิจัยมากนัก เพราะลักษณะการทำงานหรือกรอบการวิจัยไม่เหมือนกัน แต่ได้นำเอา
ข้อมูลงานวิจัยไปทำเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์เพื่อถ่ายทอดให้กับนักเรียน

3. เกิดกระบวนการใหม่หรือกลไกการจัดการที่เข้มแข็ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลการวิจัย / ขอบเขตการศึกษา

วัตถุประสงค์ ในการทำวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านสงยาง
2. เพื่อค้นหาองค์ความรู้ระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสงยาง
3. เพื่อนำประวัติศาสตร์และองค์ความรู้การเกษตรแบบดั้งเดิมมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกของชนเผ่าผู้ไท และพันธุ์กรรมพืชผักที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ

2. สรุปกิจกรรม – ประชุมทีมวิจัยทบทวนเป้าหมาย แผนงาน โครงการและกำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน

- ประชุมทีมวิจัยคัดเลือกแกนนำและร่วมแลกเปลี่ยนแนวความคิดนำเสนอ
- ประชุมทีมวิจัยและแกนนำเพื่อเตรียมเก็บข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา
- อบรมทีมวิจัยและแกนนำเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา การลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนวิถีชีวิตในอดีตและปัจจุบันเพื่อรวบรวมเป็นรูปเล่ม โดยแกนนำชาวชนร่วด้วย
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมล็ดพันธุ์พืชผักพื้นบ้านที่คงเหลืออยู่ในบ้านสงยาง
- ประชุมทีมวิจัยและแกนนำวิเคราะห์ข้อมูล
- เวทีนำเสนอข้อมูลช่วงที่ 1
- ประชุมทีมวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดความคืบหน้างานวิจัย
- จัดทำหนังสือประวัติศาสตร์วิถีชีวิตชุมชนผู้ไทในอดีตและปัจจุบัน
- ทดลองปลูกฝ้ายและคราม
- เวทีนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

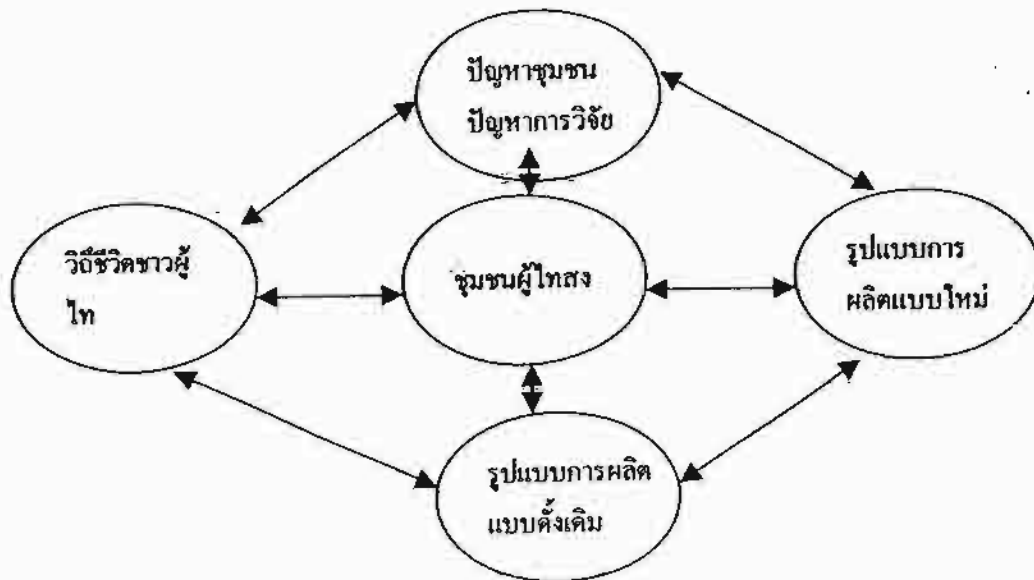
3.วิธีการเก็บข้อมูล

- ใช้แบบสอบถามประวัติศาสตร์
- เวทีไต่ถาม
- สัมภาษณ์พวกป่าเป็นรายคน
- จัดเวทีไต่ถาม กลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่
- ลงเก็บข้อมูลด้วยทีมนักวิจัย และแกนนำ

4.สรุปองค์ประกอบหลักๆ ตามผลการวิจัย

- ได้ใช้ Mine mapping เข้ามาในการทำประวัติศาสตร์ชุมชนในอดีตและปัจจุบัน
- ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชุมชน
- ได้บัญชีเครือญาติของคนในชุมชนเป็นพี่น้องกันในชุมชน

สรุปบทเรียนสำคัญๆ พร้อมจัดข้อมูลให้ระบบ

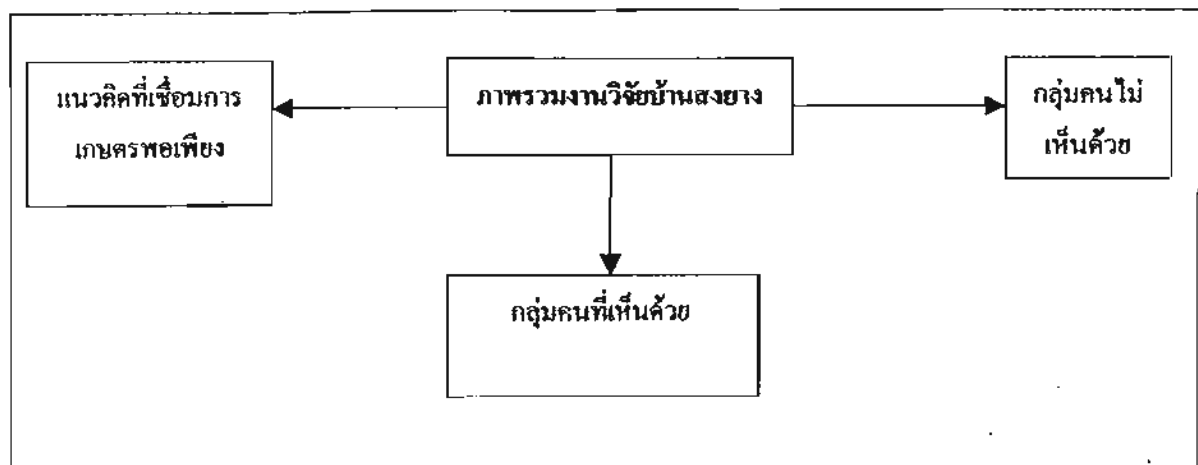
2.อธิปราชผล

2.1งานวิจัยเกี่ยวข้องกับอะไรการขับเคลื่อนทางสังคม

- โครงการมีภาคีจากหลายภาคส่วนที่เข้ามาสนับสนุนในงานวิจัย
- ความคาดหวัง ความต้องการของนักวิจัย ทีมวิจัยและภาคี ความคาดหวังจากงานวิจัยจะต้องมีบทเขยให้กับงาน ต้องการต่อยอดในเรื่องการสร้างบุคลากรทีมวิจัยท้องถิ่น และต้องการให้ภาคีสันับสนุนผลการวิจัยต่อไปในการนำเอาไปใช้ประโยชน์

2.2 การที่นักวิจัยมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่ยั่งยืนกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เพื่อเงินเพื่อความร่ำรวยของคน

สรุปภาพรวมของประเด็นวิจัย และแนวคิดทฤษฎีในสาขาของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.4 ข้อจำกัดของนักวิจัย

- เรื่องความเข้าใจคำถาม(ตีโจทย์ไม่แตก)
- การตั้งคำถามตามแบบสอบถาม แบบสอบถามไม่ครอบคลุมเนื้อหา
- เนื้อหาที่ควรวิจัยกว้างเกินไปที่ผู้วิจัยชาวบ้านจะทำได้
- การเขียนรายงานที่สละสลวยแบบทางการ ไม่ได้
- ช่วงการเก็บข้อมูลด้วยเวลาที่จำกัด
- จะใช้วิจัยการใดกับการเก็บข้อมูลถึงจะครอบคลุมเนื้อหา

2.5 การเรียนรู้ของทีมวิจัย ศักยภาพที่เพิ่มขึ้น

- การเรียนรู้การทำงาน
- การเรียนรู้การทำวิจัย
- กระบวนการเก็บข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา
- เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชนเผ่าผู้ไท
- ได้องค์ความรู้เรื่องวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านบ้านสงยาง
- ได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมและประเพณีของผู้ไทสงยาง
- ได้เรียนรู้เรื่องการสร้างสื่อ การใช้กล้องถ่ายรูป ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

2.6 ข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวกับการประเด็นการวิจัย

พบว่าการทำงานวิจัยสามารถทำได้กับทุกเพศทุกวัยและความหมายของวิถีชีวิตของคนผู้ไทที่ต้องต่อสู้มาตลอด เช่นการแบ่งปันเนื้อสัตว์ให้กับชาวบ้านผู้ไทด้วยคนในการไปล่าเปราะหน้าง หรือการล่าสัตว์ ทุกคนจะได้เท่ากัน

2.7ความร่วมมือจากการวิจัย คนในชุมชนร่วมมือดีมากความสำคัญของการทำงานวิจัย ถ้าผู้ก่อเหตุอยู่
วิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนบ้านสงข่าง ความจำเป็นในการวิจัยลักษณะนี้จำเป็นต้องมีการวิจัยใน
ลักษณะการเก็บข้อมูลเชิงชาติพันธุ์ เพื่อให้ชุมชนที่มีวิถีชีวิตมีวัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง

2.8 ความครอบคลุมผลการวิจัยในครั้งนี้ครอบคลุมแนวคิดการพึ่งตนเองเมื่อเทียบกับแนวคิดเศรษฐกิจ
พอเพียง

2.9แนวทางการปรับปรุงการแสวงหาความรู้ผ่านการวิจัย โดยมีการสืบค้นข้อมูลภายนอกชุมชน แลก
เปลี่ยนจากการเขียนโครงการ

3.ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและการพัฒนาระดับกลุ่มคนมีส่วนน้อยและกลุ่มคน
ไม่เป็นอุปสรรคใดๆ ในระดับชุมชน ชุมชนตื่นตัวกันมาในเรื่องการเฝ้าระวังเชื้อโรคและการเล่นที่จะ
กลับมามีบทบาทในการเล่นในชุมชน และในระดับนโยบาย มีการสานต่องานกับประชาสังคม
จังหวัดอำนาจเจริญในการทำงานในเชิงชาติพันธุ์เพื่อที่จะสืบค้นให้ลึกลงไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ.เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม.สมาคมทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ : 2538

ภัทธิตยา ยิมเรวัต .สืบสองจุไท.สำนักงานพิมพ์สร้างสรรค์.กรุงเทพฯ ฯ : 2544

ศรีศักร วัลลิโกดม. พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม.บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
กรุงเทพฯ ฯ : 2544

สุวิทย์ วีระศาสน์.ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน.สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด. กรุงเทพฯ ฯ : 2546